

Уставни суд Босне и Херцеговине у пленарном сазиву, у предмету број У 4/04, рјешавајући захтјев Сулејмана Тихића, председавајућег Предсједништва Босне и Херцеговине у вријеме подношења захтјева, на основу члана VI/3а) Устава Босне и Херцеговине, члана 59 став 2 алинеја 2, члана 61 ст. 1 и 2, члана 62 и члана 63 ст. 2, 3 и 4 Правила Уставног суда Босне и Херцеговине («Службени гласник Босне и Херцеговине» број 60/05), у саставу:

Мато Тадић, председник

Tudor Pantiru, потпредсједник

Миодраг Симовић, потпредсједник

Хатица Хациосмановић, потпредсједник

David Feldman, судија

Валерија Галић, судија

Јово Росић, судија

Constance Grewe, судија

на сједници одржаној 31. марта 2006. године донио је

ДЈЕЛИМИЧНУ ОДЛУКУ О МЕРИТУМУ

Дјелимично се усваја захтјев Сулејмана Тихића, предсједавајућег Предсједништва Босне и Херцеговине у вријеме када је поднесен захтјев.

Утврђује се да чл. 1 и 2 Закона о грбу и застави Федерације Босне и Херцеговине («Службене новине Федерације БиХ» бр. 21/96 и 26/96) и чл. 2 и 3 Уставног закона о застави, грбу и химни Републике Српске («Службени гласник Републике Српске» број 19/92) нису у складу са чланом II/4 Устава Босне и Херцеговине у вези са чл. 1.1 и 2а) и ц) Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације из Анекса I на Устав Босне и Херцеговине.

Утврђује се да члан 2 Закона о употреби заставе, грба и химне («Службени гласник Републике Српске» број 4/93), у дијелу у коме је прописано да се заставом, грбом и химном Републике Српске **«представља државност Републике Српске»**, није у складу са чл. I/1 и I/2 Устава Босне и Херцеговине и да члан 3 Закона о употреби заставе, грба и химне («Службени гласник Републике Српске» број 4/93), у дијелу у ком је прописано да се симболи Републике Српске употребљавају **«у складу са моралним нормама српског народа»**, није у складу са чланом II/4 Устава Босне и Херцеговине у вези са чл. 1.1 и 2а) и ц) Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације из Анекса I на Устав Босне и Херцеговине.

Укидају се члан 2 Закона о употреби заставе, грба и химне («Службени гласник Републике Српске» број 4/93), у дијелу у ком је прописано да се заставом, грбом и химном Републике Српске **«представља државност Републике Српске»**, и члан 3 Закона о употреби заставе, грба и химне («Службени гласник

Републике Српске» број 4/93), у дијелу у коме је прописано да се симболи Републике Српске употребљавају **«у складу са моралним нормама српског народа»**, у складу са чланом 63 став 2 Правила Уставног суда.

Укинуте одредбе престају да важе наредног дана од дана објављивања ове одлуке у „Службеном гласнику Босне и Херцеговине“, у складу са чланом 63 став 3 Правила Уставног суда.

Налаже се Парламенту Федерације Босне и Херцеговине, у складу са чланом 63 став 4 Правила Уставног суда Босне и Херцеговине, да у року од шест мјесеци од дана објављивања ове одлуке у “Службеном гласнику Босне и Херцеговине” усагласи чл. 1 и 2 Закона о грбу и застави Федерације Босне и Херцеговине са Уставом Босне и Херцеговине.

Налаже се Народној скупштини Републике Српске, у складу са чланом 63 став 4 Правила Уставног суда Босне и Херцеговине, да у року од шест мјесеци од дана објављивања ове одлуке у “Службеном гласнику Босне и Херцеговине” усагласи чл. 2 и 3 Уставног закона о застави, грбу и химни Републике Српске са Уставом Босне и Херцеговине.

Налаже се Парламенту Федерације Босне и Херцеговине и Народној скупштини Републике Српске, у складу са чланом 74 став 5 Правила Уставног суда Босне и Херцеговине, да у року из претходног става обавијесте Уставни суд Босне и Херцеговине о мјерама које су предузете с циљем да се изврши ова одлука.

Одлуку објавити у “Службеном гласнику Босне и Херцеговине”, “Службеним новинама Федерације Босне и

Херцеговине”, “Службеном гласнику Републике Српске” и
„Службеном гласнику Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине“.

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

I. Увод

1. Сулејман Тихић, предсједавајући Предсједништва Босне и Херцеговине у вријеме подношења захтјева (у даљњем тексту: подносилац захтјева), поднио је 12. априла 2004. године Уставном суду Босне и Херцеговине (у даљњем тексту: Уставни суд) захтјев за оцјену уставности чл. 1 и 2 Закона о грбу и застави Федерације Босне и Херцеговине («Службене новине Федерације БиХ» бр. 21/96 и 26/96), чл. 1, 2 и 3 Уставног закона о застави, грбу и химни Републике Српске («Службени гласник Републике Српске» број 19/92), чл. 2 и 3 Закона о употреби заставе, грба и химне («Службени гласник Републике Српске» број 4/93) и чл. 1 и 2 Закона о славама и светковинама («Службени гласник Републике Српске» број 19/92). Подносилац захтјева је 2. децембра 2004. године поднио допуну захтјева.

II. Поступак пред Уставним судом

2. На основу члана 21 став 1 тада важећег Пословника Уставног суда, од Парламента Федерације БиХ (у даљњем тексту: Парламенат Федерације) и Народне скупштине Републике Српске (у даљњем тексту: Народна скупштина) затражено је 11. маја 2004. године да доставе одговоре на захтјев у року од 30 дана од дана пријема захтјева Уставног суда, а 8. децембра 2004. године затражено је да доставе одговоре на допуну захтјева, такође у року од 30 дана.

3. Народна скупштина је 8. јуна 2004. године затражила да се продужи рок за давање одговора на захтјев за 45 дана, а 29. јула 2004. године затражила је ново продужење рока до 15. октобра 2004. године. Уставни суд је, у складу са чланом 24 тада важећег Пословника Уставног суда, 3. августа 2004. године Народној скупштини одобрио да продужи рок за одговор на захтјев до 1. октобра 2004. године.

4. Народна скупштина је 30. септембра 2004. године доставила одговор на захтјев у коме је предложила да се одржи јавна расправа у овом предмету.
5. Клуб Хрвата и Клуб Бошњака у Вијећу народа Републике Српске су 6. августа 2004. године доставили одговоре на захтјев.
6. Представнички дом Парламента Федерације БиХ (у даљњем тексту: Представнички дом) је 20. децембра 2004. године доставио одговор на захтјев и допуну захтјева. Дом народа Парламента Федерације БиХ (у даљњем тексту: Дом народа) није доставио одговоре на захтјев и допуну захтјева.
7. Народна скупштина је 28. децембра 2004. године затражила да се рок за достављање одговора на наводе из допуне захтјева продужи до 16. фебруара 2005. године.
8. Поступајући у складу са чланом 24 тада важећег Пословника Уставног суда, оцјењујући при томе наводе из захтјева и допуне захтјева, чињенице да је Народна скупштина већ доставила одговор на захтјев, да је на њено тражење већ био продужаван рок за достављање одговора на захтјев, те да је био остављен рок од 30 дана за достављање одговора на допуну захтјева, Уставни суд није нашао разлоге због којих би продужио рок за достављање одговора на наводе из допуне захтјева.
9. На основу члана 25 став 2 тада важећег Пословника Уставног суда, одговор Народне скупштине достављен је подносиоцу захтјева 26. октобра 2004. године, а одговор Представничког дома 24. децембра 2004. године.
10. На основу члана 46 тада важећег Пословника Уставног суда, на пленарној сједници, одржаној 28. јануара 2005. године, Уставни суд је одлучио да одржи јавну расправу у којој би учествовали представници страна у поступку. На истој сједници Уставни суд је одлучио да, као могуће *amicus curiae*, позове Канцеларију ОСЦЕ-а у Босни и Херцеговини, Канцеларију Високог комесара у Босни и Херцеговини, Венецијанску комисију и Високог комесара за националне мањине ОСЦЕ-а да доставе своја прелиминарна запажања.
11. Високи комесар за националне мањине је 24. фебруара 2005. године обавијестио Уставни суд да не може да буде *amicus curiae* у овом предмету, јер тренутно није надлежан за подручје Босне и Херцеговине. Канцеларија Високог комесара за људска права, Канцеларија ОСЦЕ-а у Босни и Херцеговини и Венецијанска комисија су, као *amicus curiae* пред Уставним судом, 14. марта 2005. године доставиле своје заједничко мишљење.

12. Уставни суд је, на основу члана 46 став 1 Правила Уставног суда, 28. јануара 2006. године одржао јавну расправу на коју је позвао заступнике подносиоца захтјева, заступнике Представничког дома и Дома народа, заступнике Народне скупштине и представнике *amicus curiae*. Јавној расправи су присуствовали заступници подносиоца захтјева, академик Мухамед Филиповић и Алма Чоло, заступник Представничког дома Ирфан Ајановић, заступници Народне скупштине проф. др Hans Peter Schneider, проф. др Рајко Кузмановић, Крстан Симић, проф. др Драгомир Ацовић, Невенка Трифковић и Борислав Бојић и представници *amicus curiae* Madeline Reese, шеф Канцеларије Високог комесара за људска права у Босни и Херцеговини, и Јасминка Џумхур, правник у Канцеларији Високог комесара за људска права у БиХ. Заступници Дома народа нису присуствовали јавној расправи.

13. Подносилац захтјева је 6. фебруара 2006. године доставио Уставном суду у писменој форми излагања са јавне расправе и додатно изјашњење у вези са јавном расправом. Наведене поднеске Уставни суд је 13. фебруара 2006. године доставио Представничком дому и Дому народа Парламента Федерације БиХ, те Народној скупштини.

14. Народна скупштина је 6. и 20. фебруара 2006. године доставила у писменој форми излагања са јавне расправе и видео-запис изјаве Ивана Томљеновића, потпредсједника Републике Српске, у вези са оспореним симболима Републике Српске. Уставни суд је 13. и 23. фебруара 2006. године писмене поднеске и транскрипт изјаве Ивана Томљеновића доставио подносиоцу захтјева.

15. *Amicus curiae* је 9. фебруара 2006. године доставио додатно изјашњење у вези са јавном расправом. Уставни суд је додатно изјашњење *amicus curiae* доставио 23. фебруара 2006. године подносиоцу захтјева, Народној скупштини, Представничком дому и Дому народа Федералног парламента.

16. У складу са чланом 93 став 1 алинеја 2 и став 3, Уставни суд је донио одлуку да се судија Сеада Палаврић изостави из рада и одлучивања о предметном захтјеву, јер је учествовала у раду када је доношен оспорени закон Федерације БиХ.

17. Уставни суд је на сједници одржаној 31. марта 2006. године, на основу члана 62 Правила Уставног суда, закључио да донесе дјелимичну одлуку и одгоди доношење одлуке у погледу дијела захтјева који се односи на утврђивање несагласности са Уставом Босне и Херцеговине оспорених одредби чл. 1 и 2 Закона о славама и светковинама Републике Српске и члана 1 Уставног закона о застави, грбу и химни Републике Српске.

III. Захтјев

а) Наводи из захтјева

18. Подносилац захтјева истиче да оспорене одредбе наведених закона нису у складу са Уставом Босне и Херцеговине због сљедећих разлога:

Закон о грбу и застави Федерације Босне и Херцеговине

19. У члану 1 Закона о грбу и застави Федерације Босне и Херцеговине, наводи подносилац захтјева, прописан је изглед грба Федерације БиХ, који је штитастиг облика и у коме се у једном пољу налази штит са златножутим љиљаном на зеленој подлози, на другом историјски хрватски грб са 25 поља црвене и бијеле боје, а на трећем пољу, које заузима половину грба, десет шестокраких звјездица бијеле боје, поређаних у круг. У члану 2 овог закона прописан је изглед заставе Федерације БиХ са пољима црвене, бијеле и зелене боје у чијој се средини налази описани грб.

20. Наводећи генезу грба и заставе Федерације БиХ, подносилац захтјева је закључио да симбол златног љиљана на грбу, односно застави Федерације БиХ, иако не може да се поистовјети само са бошњачким народом, симболише само Бошњаке с обзиром на то да политички представници хрватског и српског народа нису прихватили златни љиљан као свој симбол. Он је даље навео да историјски хрватски грб, квадратних поља црвене и бијеле боје, кроз историју симболише Хрвате, „а од 1990. године то је грб Републике Хрватске“. Треће поље у грбу садржи десет шестокраких звјезда бијеле боје, које означавају десет кантона Федерације БиХ. Оваквим рјешењем грба и заставе Федерације БиХ српски народ и други грађани Федерације БиХ дискриминисани су на националном, односно етничком основу. Наиме, они су у Федерацији БиХ, путем изгледа грба и заставе, без икаквог објективног и разумног оправдања доведени у неравноправан положај у односу на Бошњаке и Хрвате. То је противно основном уставном принципу којим се гарантује равноправност Бошњака, Хрвата, Срба и осталих грађана Босне и Херцеговине на цијелој њеној територији. Подносилац захтјева сматра да се овдје ради о питању дискриминације у односу на поштовање права на повратак, гарантованог чланом II/5 Устава Босне и Херцеговине, и забрани дискриминације основане на националном поријеклу, као и обезбјеђењу равноправног третмана у односу на право слободе кретања у оквиру државних граница. Подносилац захтјева закључује да се прописивањем таквог грба и заставе, који упућују само на бошњачки и хрватски народ, ствара осјећање неповјерења код српског народа и других

грађана Босне и Херцеговине и спречава њихов повратак у пријератне домове на подручју Федерације БиХ, чиме се не доприноси остварењу циља који је требало да се постигне чланом II/5 Устава Босне и Херцеговине.

21. У вези са наведеним, подносилац захтјева сматра да чл. 1 и 2 Закона о грбу и застави Федерације Босне и Херцеговине нису у сагласности са чланом II/4 у вези са чл. II/3 и II/5 Устава Босне и Херцеговине.

Уставни закон о застави, грбу и химни Републике Српске

22. Подносилац захтјева наводи да је у члану 1 Уставног закона о застави, грбу и химни Републике Српске прописан изглед заставе Републике Српске, која се састоји од три боје: црвене, бијеле и плаве. Боје су положене водоравно са редослиједом одозго: црвена, плава и бијела. Свака боја заузима једну трећину заставе. Застава Републике Српске има сва обиљежја заставе Кнежевине Србије из 1878. године и Краљевине Србије из 1882. године. У члану 2 наведеног закона прописан је изглед грба Републике Српске, који је грб Немањића, представљен двоглавим бијелим орлом са круном изнад главе. Подносилац захтјева је, даље, навео да из Колекције грбова фојничког самостана у издању «Press Oslobođenja» из 1972. године, аутора др Павла Анђелића, може да се види да је двоглави орао симбол грба Немањића, а што је дословно и наведено у члану 2 оспореног закона. Значи, то су симболи који сежу у историјску прошлост српског народа. У члану 3 наведеног закона прописано је да је химна Републике Српске «Боже, правде». Та химна потиче из 1872. године и из њеног текста произилазе величање српског народа и молба Богу да «сложи српску браћу, спаси српског краља, српски род».

23. Ове одредбе Уставног закона о застави, грбу и химни Републике Српске, истиче подносилац захтјева, дискриминишуће су у односу на Бошњацима и Хрватима, који су конститутивни народи на цијелој територији Босне и Херцеговине, па, сходно томе, и у Републици Српској. Те одредбе су, такође, дискриминишуће, сматра подносилац захтјева, и у односу на остале грађане Босне и Херцеговине.

24. Даље, подносилац захтјева је истакао да је, вјероватно, разлог због ког у Уставни закон о застави, грбу и химни Републике Српске нису унесена обиљежја бошњачког и хрватског народа тај што у вријеме када је донесен тај закон Бошњацима и Хрватима, сходно Уставу Републике Српске, нису имали статус конститутивних народа у Републици Српској. Такав статус признат им је Уставом Републике Српске тек након доношења Одлуке Уставног суда о конститутивности народа број У 5/98, када су донесени амандмани на Устав

Републике Српске.

25. Из изложеног, сматра подносилац захтјева, јасно произилази да прописани изглед заставе, грба и текст химне Републике Српске, као ентитета, представљају симболе и ознаке српског народа. Међутим, они не могу да буду званични симболи и ознаке ентитета, јер је ентитет Република Српска заједница не само Срба већ и Бошњака, Хрвата и осталих народа и грађана, који су у свему равноправни. Зато, подносилац захтјева сматра да су прописивањем оваквих одредби Бошњаци, Хрвати и остали грађани Босне и Херцеговине директно дискриминисани према националном основу и код њих се стварају осјећања страха и неповјерења у органе власти у Републици Српској, чиме се доприноси да се сви они који нису Срби тешко одлучују да се врате у своје пријератне домове на подручју Републике Српске. Подносилац захтјева сматра да се и овдје поставља питање дискриминације у односу на поштовање права на повратак, које је гарантовано чланом II/5 Устава Босне и Херцеговине, и забрану дискриминације сходно националном поријеклу, као и обезбјеђење равноправног третмана у односу на право слободе кретања у државним границама.

Закон о употреби заставе, грба и химне Републике Српске

26. Члан 2 Закона о употреби заставе, грба и химне Републике Српске, наводи подносилац захтјева, није у сагласности са чл. I/1 и I/3 Устава Босне и Херцеговине, а члан 3 овог закона није у сагласности са чланом II/4, а у вези са чл. II/3 и II/5 Устава Босне и Херцеговине.

27. Наиме, члан 2 овог закона, наводи подносилац захтјева, прописује да се заставом, грбом и химном Републике Српске представља државност Републике Српске. Подносилац захтјева сматра да ове одредбе претпостављају државност Републике Српске, коју она, сходно Уставу Босне и Херцеговине, нема. То је супротно члану I/1 Устава Босне и Херцеговине у коме се каже да ће «Босна и Херцеговина бити демократска држава која ће наставити да правно постоји по међународном праву као држава са унутрашњом структуром, модификованом како је овдје одређено и са међународно признатим границама». Сем тога, члан 2 овог закона супротан је и члану I/3 Устава Босне и Херцеговине, у коме је прописано да ће «Босна и Херцеговина бити демократска држава, која ће се састојати од два ентитета – Федерације Босне и Херцеговине и Републике Српске».

28. Сходно наведеном, подносилац захтјева сматра да само Босна и Херцеговина представља државу у складу са принципима међународног права, а Република Српска је само ентитет у њеном саставу, тако да не може да буде говора о «**представљању државности**

Републике Српске», јер она ту државност нема. Уосталом, наводи даље подносилац захтјева, у поступку спровођења Одлуке Уставног суда о конститутивности народа на цијелој територији Босне и Херцеговине, промијењена је и одредба Устава Републике Српске која је до тада гласила «Република Српска је држава српског народа».

29. Подносилац захтјева сматра и да члан 3 овог закона није у сагласности са чл. II/3 и II/5 Устава Босне и Херцеговине, јер прописује да се застава, грб и химна Републике Српске, између осталог, **«употребљавају у складу са моралним нормама српског народа»**. Таква одредба, наводи подносилац захтјева, на исти начин привилегује српски народ и употребу симбола Републике Српске веже искључиво за један од три конститутивна народа у Босни и Херцеговини, чиме су Бошњаци и Хрвати, заједно са осталим грађанима Босне и Херцеговине, дискриминисани на националном основу, без икаквог објективног и разумног оправдања.

Закон о славама и светковинама Републике Српске

30. Подносилац захтјева је навео да чл. 1 и 2 Закона о славама и светковинама Републике Српске нису у сагласности са чланом II/4, а у вези са чл. II/3 и II/5 Устава Босне и Херцеговине.

31. Као славе и светковине Републике Српске, које се у чл. 1 и 2 овог закона означавају као празници Републике Српске, прецизирани су: Божић, Дан Републике, Нова година, Богојављење, Свети Сава, Први српски устанак, Васкрс, Духови, Први мај – Празник рада и Видовдан. Подносилац захтјева наводи како је очигледно да су то празници само једног народа – српског (осим Празника рада), те да су искључиво православни вјерски празници и празници који су везани за историјску прошлост српског народа и православне вјере, као што су, нпр., Први српски устанак, Богојављење, православни Божић, Васкрс и сл. С друге стране, наводи подносилац захтјева, радни дани су празници других народа и конфесија, као што су: Бајрам, католички Божић, Ускрс и др.

32. Наведени празници славе се у законодавним, извршним и органима управе Републике Српске, војсци, полицији, судским органима и др. Подносилац захтјева наводи како су, сходно овом закону, то дани када ове институције не раде, као ни функционери у институцијама Босне и Херцеговине који су изабрани из Републике Српске. Даље, подносилац захтјева наводи да су сви грађани Републике Српске који не припадају српском народу присиљени да славе те празнике иако их не осјећају као своје. Сем тога, свима у Републици Српској, сем Србима, забрањено је да имају своје празнике који ће бити званични

празници у ентитету у коме живе, а који неће вријеђати национална осјећања нити једног од конститутивних народа у Босни и Херцеговини. Зато, прописивање оваквих празника, који су дио прошлости само српског народа, ствара неповјерење, наводи подносилац захтјева, код других народа и грађана, задржавајући код њих осјећање страха од етничког чишћења које су искусили током агресије на Босну и Херцеговину у периоду 1992-1995. године, када су били присиљени да напусте домове на тим просторима.

b) Наводи из допуне захтјева

33. У допуни захтјева подносилац захтјева је навео да је централни циљ Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини, као и Устава Босне и Херцеговине, забрана дискриминације. То је исказано и чињеницом да је у одредби члана II/4 Устава Босне и Херцеговине дат и додатни значај тиме што је примјена 15 инструмената за заштиту људских права из Анекса I на Устав Босне и Херцеговине у вези са овим чланом. Дакле, примјена права и слобода из Анекса I на Устав Босне и Херцеговине је, како је то наведено у члану II/4 Устава Босне и Херцеговине, обезбијеђена свим лицима без дискриминације. Подносилац захтјева сматра да ове уставне одредбе имају приоритет у односу на право државе и ентитета, што укључује све законе, али и уставе ентитета. Имајући у виду да је једино држава одговорна за обавезе које проистичу из сваког појединачног инструмента из Анекса I на Устав Босне и Херцеговине, али, такође, и специфичну уставну и територијалну организацију Босне и Херцеговине, произилази да су територијалне јединице Босне и Херцеговине најчешће субјекти који имају обавезу да практично примјењују ове инструменте. И поред тога, Федерација БиХ и Република Српска су задржале, односно успоставиле симболе и друга обиљежја, а Република Српска је усвојила и Закон о употреби заставе, грба и химне Републике Српске и Закон о славама и светковинама Републике Српске, који несумњиво указују да су Срби у Федерацији БиХ, односно Бошњаци и Хрвати у Републици Српској, али и остали, односно други грађани Босне и Херцеговине, другачије третирани у односу на Бошњаке и Хрвате у Федерацији БиХ, односно Србе у Републици Српској, супротно члану 1.1 и чл. 2а), б), ц), д) и е) Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације. Наведени чланови, а поготово члан 2ц) и д), прописују да морају да се предузму ефикасне мјере „националне и локалне политике“ ради укидања или поништења сваког закона и сваког прописа чији је циљ неједнак, односно дискриминаторски третман, као и да су те власти обавезне да потпомажу интеграционистичке организације и покрете ради укидања дискриминаторских мјера.

34. У допуни захтјева подносилац захтјева наводе о повреди члана II/4 Устава Босне и

Херцеговине у вези са чланом 1.1 и чланом 2а), б), ц), д) и е) Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације заснива на истим разлозима који су изнесени у захтјеву, јер сматра да свако прописивање обиљежја ентитета која симболишу само један или само два од три конститутивна народа у Босни и Херцеговини представља мјере које су срачунате на разликовање, искључивање, ограничавање или давање првенства, засновано на националном и етничком поријеклу, и да имају циљ да наруше или компромитују признавање, уживање или вршење, под једнаким условима, људских права и основних слобода у свим областима живота.

35. На крају, подносилац захтјева наводи да, поред позитивних обавеза које произилазе из чл. II/1 и II/6 Устава Босне и Херцеговине, надлежни органи Федерације БиХ и Републике Српске нису предузели адекватне мјере, које би одговориле обавезама преузетим из чл. II/1, II/4 и II/6 Устава Босне и Херцеговине у вези са чланом 1.1 и чланом 2а), б), ц), д) и е) Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације наведене у Анексу I на Устав Босне и Херцеговине.

36. Допуна захтјева садржи подносиочев потпис овјерен печатом.

с) Одговори на захтјев и допуну захтјева

Одговор Народне скупштине Републике Српске на захтјев

37. Народна скупштина на сједници одржаној 28. јула 2004. године утврдила је одговор на наводе из захтјева.

38. У погледу допустивости предметног захтјева, Народна скупштина наводи да у захтјеву није прецизирано о којој се повреди ради из члана II/3 Устава Босне и Херцеговине, а који у себи инкорпорише 12 права. Народна скупштина, зато, сматра да *prima facie* није испуњен услов из члана 18 став 1 Пословника Уставног суда, односно да нису наведене «одредбе Устава за које се сматра да су повријеђене». Сем тога, у одговору се наводи да се захтјев састоји од простог навођења одредби Устава Босне и Херцеговине које су, наводно, повријеђене, без иједне чињенице, а поготову доказа на којима се захтјев заснива, чиме није испуњен још један услов допустивости из Пословника Уставног суда. Уједно, Народна скупштина сматра да је захтјев недопустив јер није «овјерен печатом подносиоца захтјева». Дакле господин Тихић, наводи се у одговору на захтјев, поднио је захтјев као грађанин Босне и Херцеговине, а не као члан Предсједништва Босне и Херцеговине, што је у супротности са чланом 16 став 2 тачка 5 Пословника Уставног суда, односно њему недостаје активна легитимација. У складу са наведеним, Народна скупштина предлаже да се захтјев одбаци у

смислу члана 60 Пословника Уставног суда.

39. У погледу становишта о меритуму, Народна скупштина наводи да је неспорно да су оспорени закони донесени у периоду 1992-1993. године. Континуитет Устава Републике Српске је потврђен основним принципима договореним у Женеви 8. септембра 1995. године, подставом 2 подтачком 2 Устава Босне и Херцеговине наведено је, истиче се у одговору, да ће «оба ентитета наставити да постоје са њиховим садашњим уставима», међутим, «амандмански измијењеним да задовоље основне принципе». Сходно члану XII став 2 Устава Босне и Херцеговине, ентитети су у току 1996. године вршили усклађеност својих устава са Уставом Босне и Херцеговине под међународним мониторингом. Народна скупштина, даље, наводи да је најауторитативнији орган Савјета Европе – Европска комисија за демократију путем права, тзв. Венецијанска комисија, дао своје мишљење о компатибилности Устава Републике Српске – докуменат CDL (96), (48), које је обавезујуће. Посљедњу ревизију Устава Републике Српске је обавио 2002. године Високи представник за Босну и Херцеговину.

40. У одговору на захтјев се даље истиче да је Анексом II тачка 2 Устава Босне и Херцеговине предвиђено да ће «сви закони [...] остати на снази у оној мјери у којој нису у супротности са Уставом, док другачије не одреди надлежни државни орган Босне и Херцеговине». Тако је сам Устав Босне и Херцеговине, сматра Народна скупштина, овом нормом извршио својеврсну конвалидацију, односно оснажио сву легислативу донесену прије његовог ступања на снагу.

41. Народна скупштина наводи да оспоравани закони свој *iustus titulus* имају у члану 8 Устава Републике Српске. Тим чланом је нормирано да «Република има заставу, грб и химну. Изглед заставе, грба и химне утврђује се Уставним законом». Посљедњим измјенама и допунама Устава Републике Српске, које је учинио Високи представник за Босну и Херцеговину, није оспорено да постоје симболи у ентитетима, јер они ни на који начин не нарушавају конститутивност народа и уставна права и слободе грађана било које националности. Народна скупштина сматра да је тиме верификована одредба члана 8 Устава Републике Српске.

42. Народна скупштина сматра да је конститутивност народа остварена у Републици Српској уставним промјенама из 2002. године, Амандманом LXXVI, који предвиђа да се све значајније функције и институције власти равномјерно распоређују на сваки конститутивни народ. Тако су од шест највиших функција (предсједник Владе, предсједник Народне

скупштине, предсједавајући Вијећа народа, предсједник Врховног суда, предсједник Уставног суда и републички јавни тужилац) четири дате представницима бошњачког и хрватског народа. Сем највиших функција у ентитету, наводи се у одговору на захтјев, заступљеност на паритетном основу утврђена је и спроводи се у јавним службама.

43. Даље, у одговору се истиче да је неоснован навод подносиоца захтјева да је застава Републике Српске застава Кнежевине и Краљевине Србије, јер црвена, плава и бијела боја заставе припадају тзв. пансловенским бојама и садржи их, према другом распореду, и хрватска застава, као и заставе Словеније, Словачке, Русије, а у специфичној модификацији и застава Бугарске. С обзиром на то да су сви конститутивни народи у Босни и Херцеговини словенске екстракције, наводи се у одговору на захтјев, саме боје не могу да буду предмет спора. Црвена и бијела боја су хералдичке боје српског и хрватског народа, па као такве не могу да буду спорне, а црвена је била и застава Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине од 1946. године до дисолуције Југославије. Из овога Народна скупштина изводи закључак да ниједна од наведених боја не може да буде спорна сама по себи, те да њихов распоред нема никакве везе са дискриминацијом, него естетским осјећајем, али естетски осјећај није уставна категорија. „Чињеница да застава Србије има исти распоред боја», наводи се даље у одговору, «не мора да значи ништа, јер су и Србија и Босна и Херцеговина историјски биле у дужим периодима једна земља, укључујући и вријеме Твртка I.» Једна од претпоставки је да подносиоцу захтјева не сметају ни боје ни распоред, него непостојање неког специфичног симбола на застави, као у случају заставе Федерације БиХ. Како на застави Републике Српске нема никаквог симбола, а заставу Републике Српске не треба мијешати са ранговним и командним заставама или стандардима, доказ за тврдњу о дискриминацији не може да буде одсуство нечега ако тим другим није заступљен ниједан од друга два конститутивна народа. Дакле, Бошњаци могу, у духу иницијативе подносиоца захтјева, слободно да се идентификују са једном од боја на садашњој застави Републике Српске.

44. У погледу грба Републике Српске, Народна скупштина је навела да се у оспореном члану 2 Закона изричито наводи да је грб Републике Српске грб Немањића и хералдички се блазонира тако, па се то тумачи као симбол и ознака српског народа. Тачно је да је двоглави орао дио историјске прошлости српског народа. У садашњем облику грб Републике Српске води поријекло из средњовјековног српског царства, а у ширем историјском смислу од амблемског репертоара Византијског царства, али у хералдичком облику, у коме је блазониран у Уставном закону Републике Српске, нити је био, нити јесте грб Србије.

Знамења нису просте илустрације, она су израз свијести о идентитету и постојању кроз вијекове. Даље се истиче да сваки град и општина у Босни и Херцеговини имају свој грб, који управо одражава њихову традицију и особеност, те је логично и да ентитет има свој грб. Неоснован је и није ничим аргументован навод подносиоца захтјева, сматра Народна скупштина, да оспорени члан 3 Закона привилегише српски народ, чиме су Бошњаци и Хрвати дискриминисани према националном основу. Народна скупштина истиче да пракса демантује подносиоца захтјева да други народи не могу да истичу своју заставу и грб. Нема вјерског објекта – цамије у Републици Српској, наводи се у одговору на захтјев, на коме није истакнута зелена застава са полумјесецом. Такође, и свака политичка партија видно истиче своју заставу и грб. Народна скупштина је навела да се аргументи наведени за заставу и грб односе и на химну, која, такође, одражава културну и историјску баштину као један од симбола.

45. Даље, у одговору на захтјев Народна скупштина наводи да оспореним одредбама Закона о славама и светковинама ни у чему није повријеђено уставно право Бошњака, Хрвата и «осталих», нити оне угрожавају националну равноправност и виталне интересе конститутивних народа и Осталих у Босни и Херцеговини. Народна скупштина сматра да је подносилац захтјева превидио чињеницу да постоји норма у члану 2 став 2 овог закона, да без дискриминације према било ком основу или статусу «грађани Републике Српске имају право – по сопственом избору, да празнују три дана у години на дане својих вјерских празника». Такође се наводи да је овим законом у члану 4 прописано да «Статутом општине може да се одреди један дан као празник који се слави на подручју општине».

46. Народна скупштина сматра да се захтјев састоји од правног и политичког дијела и да његов правни дио не садржи ниједну чињеницу, а камоли доказ. Штавише, докази (враћање избјеглица) негирају наводе подносиоца захтјева. Затим се истиче да је Уставни суд Босне и Херцеговине у Одлуци број *У 12/02*, у тач. 32-38, искристалисао становиште о дискриминацији и да се Народна скупштина у цијелости слаже са изнесеним становиштем. Зато, Народна скупштина сматра да, у ствари, подносилац захтјева чини дискриминацију износећи да само осталим конститутивним народима није омогућен повратак у предратне домове услед страха и неповјерења у органе власти у Републици Српској, чиме се фаворизују само конститутивни народи. Уједно, Народна скупштина се позива на становиште које је изнио судија Мирко Зовко у издвојеном мишљењу у предмету Уставног суда број *У 5/98*, тј. да не могу да се «увеличавају права грађанина који је конститутиван напрема грађанину који није конститутиван, јер је право сваког грађанина [...] заштићено на

истовјетан начин». Такво становиште је исказано и нормом члана 10 Устава Републике Српске, тј. да су «грађани Републике Српске равноправни у слободама, правима и дужностима [...] без било какве дискриминације».

47. Наводе подносиоца захтјева да је спријечен повратак грађана у њихове домове усљед наводног страха Народна скупштина сматра као супротност ноторним чињеницама, који, као такви, не треба ни да се доказују. Имплементација имовинских прописа на територији Републике Српске, истиче се у одговору, реализована је у 99,5% случајева, при чему је 36 општина у потпуности завршило овај процес и о томе добило сертификате међународне заједнице. Даље, истиче се да је у Републици Српској дат приоритет помоћи повратницима у обнављању и реконструкцији њихових пријератних домова.

48. Напосљетку, Народна скупштина сматра да је, због значаја за доношење одлуке, неопходно да се директно расправи о предметном захтјеву и тражи да се тим поводом одржи јавна расправа, те да се након тога донесе одлука којом се одбија захтјев.

Одговор Народне скупштине на допуну захтјева

49. У одговору на допуну захтјева Народна скупштина је поновила аргументе из одговора на захтјев, али је навела и неке додатне аргументе. Сходно мишљењу Народне скупштине, не постоји дискриминаторска намјера, нити такво дејство симбола. У супротном, уколико се значење симбола не би раздвојило од његових појавних елемената, аргументација уз клаузулу о забрани дискриминације из члана II/4 Устава Босне и Херцеговине била би бесмислена. Тако би неко увијек могао да нађе да је неки од елемената на грбу Републике Српске дискриминишући, нпр., вјерски елементи, као што је крст, могли би да вријеђају атеисте, композиција са оружјем пацифисте итд. Даље се у одговору наводи да нико не може да оспори да се два ентитета у држави Босни и Херцеговини разликују у погледу органа власти и грађана. Симболи који су идентични и који занемарују ове разлике су прилично бескорисни, зато што је несумњиво управо главна сврха симбола да се направи разлика између различитих јавних органа и организација на истој територији.

50. Што се тиче члана 3 Закона о употреби заставе, грба и химне, у коме је употријебљен израз **„моралне норме српског народа“**, Народна скупштина наводи да је тај израз употријебљен у уској вези са називом ентитета „Република Српска“ и да је дио исте оне реченице којом се забрањује нарушавање „угледа и дигнитета“. Зато, ако ће се правни докуменат тумачити у доброј вјери у складу са уобичајеним значењем „у смислу члана 31 Бечке конвенције о закону о мировним споразумима“, ријечи „српски народ“ морају да се

схвате као „српски грађани“, што подразумијева све грађане Републике Српске. Слично томе, опис заставе, грба и химне као „државних обиљежја“ у члану 2 истог закона мора да се разумије у смислу „ентитетских обиљежја“, слиједећи успостављене принципе тумачења сходно којима сви правни прописи морају да се тумаче у складу са Уставом Босне и Херцеговине све док је то могуће (Одлука Уставног суда број У 5/98-IV од 19. августа 2000. године). Сходно мишљењу Народне скупштине, нема никаквих дискриминишућих елемената у било ком од оспорених закона, а питање у којој мјери грађани ентитета могу или желе да се идентификују са овим симболима зависи од њиховог личног осјећања, и то је индивидуално, а не уставно питање.

51. У одговору је, даље, наведено да, уколико се потврде наводи подносиоца захтјева да постоје различити третмани, за то постоји објективно и рационално објашњење. Наиме, такав је третман оправдан чињеницом да симболи, који, наводно, карактеришу српски елемент, једино изражавају њихову повезаност са називом „Република Српска“. Сви субнационални ентитети на свијету чине исто: називају и осмишљавају своје симболе сходно званичној деноминацији, на примјер: Фламандци и Валонци у Белгији, Каталонци и Баски у Шпанији итд. Зашто би се онда сматрало неуставним то што субнационални ентитет Република Српска користи „српске“ симболе?

52. У вези са чл. 1 и 2 оспореног Закона о славама и светковинама, Народна скупштина је навела да, прво, мора да се разјасни да усвајање грчког православног календара у Републици Српској сходно својој природи не вријеђа, нити дискриминише никога, јер је апсолутно неопходно да се у ентитету користи само један календар, а такође је разумно да се користи традиционални календар велике већине становништва. У том погледу објективно је немогуће да се према сва три народа поступа једнако, дајући им право да користе различите календаре. Због тога сматрају да прослављање двију нових година није спорно. «Десет вјерских празника је засновано на хришћанској вјери и стога их могу славити православни Срби, као и Хрвати католици, само су Бошњаци, као муслимани, погођени овим данима. У исто вријеме, они имају право да славе три додатна дана, сходно свом избору, сваке године на дане својих вјерских празника.» Сходно томе, Бошњаци нису дискриминисани, већ, напротив, привилеговани јер имају право не само на шеснаест него на деветнаест нерадних дана. То је примјер како неједнако поступање не представља нужно и дискриминацију. Дакле, ако се траже различита дејства овог закона на конститутивне народе, различито поступање има рационалан и оправдан основ. На крају је наведено „а да не спомињемо у овом контексту да Република Српска у сваком случају остаје – свидјело се то некоме или не – на симболичан

начин, ентитет – мајка Срба“.

53. Сходно мишљењу Народне скупштине, овакви симболи у Републици Српској су неопходни за стварање једног уједињеног, мирољубивог и толерантног ентитета, јер би „колажни“ симболи, који би настали мијешањем симбола трију конститутивних народа, представљали више подјелу или фрагментацију грађанства него уједињење. Такви симболи су потребни и да би се Република Српска разликовала од Босне и Херцеговине. Наиме, такве разлике које се одражавају у јасним и непогрешивим симболима не могу да се оспоре, јер Република Српска има своје уставно право да успостави специјалне паралелне везе са сусједним земљама на основу међународног права.

54. Народна скупштина, у вези са чланом 3 Уставног закона о застави, грбу и химни Републике Српске, посебно у вези са химном, навела је да, ако се гледа чисти текст химне, мора да се призна да се чини да она има расистички и дискриминаторан карактер. Али, тај текст, сходно њиховом мишљењу, може да се схвати исправно само као историјски и застарио докуменат, као наслеђе прошлости. Данас не постоји ни „српска круна“, нити „српски род“. Овај текст не треба да се схвати као политички проглас за величање само људи српског поријекла, искључујући све остале конститутивне народе, већ као трансцендентална имагинација удаљена од стварне садржине.

55. Народна скупштина, у вези са наводима из допуне захтјева а у вези са Међународном конвенцијом о укидању свих облика расне дискриминације, навела је да та конвенција није директно примјенива на Републику Српску. Члан II/4 Устава Босне и Херцеговине се, заиста, позива на ову конвенцију као на међународни споразум набројан у Анексу I на Устав Босне и Херцеговине. Али, текст ове конвенције је потпуно јасан: она ограничава и обавезује само „државе-чланице“, попут саме Босне и Херцеговине, а не друге облике политичких заједница. Насупрот томе, Република Српска је само ентитет, а не држава. Било би контрадикторно да се тврди да је Република Српска ентитет само кад су у питању права, привилегије и надлежности, а држава када су у питању дужности, облигације и обавезе. Уосталом, члан 1.1 наведене конвенције гарантује само признавање, уживање или остварење „људских права и основних слобода“ на равноправном основу у политичкој, економској, социјалној, културној и свакој другој области јавног живота. Али, оспоравани закони нити дају, нити регулишу људска права или основне слободе. Нема ни основног ни Уставом Босне и Херцеговине гарантованог права да се захтијева одређени симбол за сваки конститутивни народ. Дакле, самом својом садржином и значењем оспоравани закони не могу да буду у супротности са Међународном конвенцијом о укидању свих облика расне дискриминације.

Такође, члан 2а), б), ц), д) и е) ове конвенције нема шире значење од члана II/4 Устава Босне и Херцеговине. Он само понавља нормативна средства, наредбе и обавезе наметнуте јавним институцијама до којих, такође, може да се директно дође прикладним тумачењем самог члана II/4 Устава Босне и Херцеговине.

56. Сходно мишљењу Народне скупштине, укидање постојећих симбола и наметање истовјетних или готово идентичних симбола довели би до тога да би ентитети изгубили идентитет и својственост, а таква би ситуација прије изазвала нове тензије и непријатељства међу конститутивним народима него довела до интегративног и мирног развоја. На крају је наведено да грађани не могу да се лише својих званичних симбола, а да им се при томе не уништи идентитет.

Одговор Представничког дома Парламента Федерације Босне и Херцеговине

57. У одговору на захтјев и допуну захтјева Представнички дом наводи да је Уставна комисија тог дома на сједници, одржаној 22. новембра 2004. године, разматрала предметни захтјев. Том приликом, наводи се у одговору, ова комисија је усвојила становиште да је захтјев у потпуности оправдан, те је предложила Представничком дому да, у складу са одлуком Уставног суда о конститутивности народа и Осталих у Босни и Херцеговини, приступи измјени ентитетских обиљежја, грба и заставе Федерације БиХ.

Одговор Клуба Хрвата и Клуба Бошњака у Вијећу народа Републике Српске на захтјев

58. Клуб Хрвата и Клуб Бошњака у Вијећу народа Републике Српске су подржали као легалну и легитимну иницијативу подносиоца и навели да оспорени закони треба што прије да се ускладе са Одлуком о конститутивности народа у Босни и Херцеговини.

d) Поднесак *amicus curiae*

59. У поднеску *amicus curiae* првобитно је образложен уставни и законодавни контекст у коме су усвојени оспорени закони, гдје је наглашено да су оспорени закони усвојени прије доношења Одлуке Уставног суда о „конститутивности народа“ и Одлуке о називима градова и општина у Републици Српској број У 44/01, односно у вријеме када ни Срби у Федерацији БиХ, ни Бошњаци и Хрвати у Републици Српској нису имали могућност да изразе своја становишта у вези са симболима, односно у вези са химном и празницима у ентитетима, јер „нису били заступљени у значајној мјери у законодавном процесу“.

60. Даље, *amicus curiae* у својој анализи указао је на то да је питање контекста употребе

симбола, или саставних дијелова симбола, веома значајно с обзиром на њихово поријекло које су имали у сукобу и који су имали намјеру да истакну доминацију једне етничке групе у одређеном географском подручју. Зато је *amicus curiae* указао да је потребно да се, у смислу принципа забране дискриминације, утврди да ли постоји легитимни циљ у демократском друштву и да ли је употреба легитимних средстава пропорционална у односу на спречавање угрожавања права других, имајући у виду чињеницу да се симболи користе на мјестима на којима сва лица треба да имају приступ правима која уживају заштиту у складу са Европском конвенцијом и Уставом Босне и Херцеговине: у школама, јавним зградама, судовима, јавним подручјима, болницама и др.

61. *Amicus curiae* се позвао на Одлуку Уставног суда број У 44/01, у којој је Уставни суд прогласио неуставним називе „српски“ у именима градова у Републици Српској, и закључио да је употреба симбола који су *prima facie* искључиви аналогна употреби имена која демонстрирају доминацију једне етничке групе. Наведено је да су групе које су предмет упоређивања идентичне као и групе у наведеној одлуци, те да је обавеза одговорних да докажу да разликовање у третману има објективно и разумно оправдање, у оквиру члана II/4 Устава Босне и Херцеговине. *Amicus curiae* је закључио да је у конкретном случају веома тешко да се утврди да постоји легитиман циљ приликом ограничавања уживања права која су у вези са правом на повратак, чак и уколико би се утврдио легитимни циљ, такво ограничење би водило ка дискриминацији по основу етничке припадности и свако објективно оправдање мора да се оцијени у свјетлу врло ограничене маргине разумијевања која мора да се примијени.

62. У закључку поднеска је наведено да је њихово становиште да су оспорени закони довели до усвајања симбола који не представљају све конститутивне народе. С обзиром на околности и контекст у коме су симболи усвојени, то је неминовно имало утицај на припаднике група који нису били укључени у доношење оспорених закона. Такође је закључено да усвајање симбола који представљају само једну етничку групу ограничава право на повратак, разлози за ограничавање тог права представљају потенцијалну и стварну повреду материјалних права заштићених Европском конвенцијом, а разлог за повреду јесте тај што постоји дискриминација по основу етничке припадности.

63. У поднеску је изнесено становиште да постоји повреда права на повратак која је узрокована постојањем дискриминације по основу етничке припадности, односно да постоји повреда члана II/4 Устава Босне и Херцеговине, те Европске конвенције.

IV. Јавна расправа

Становишта подносиоца захтјева изнесена на јавној расправи

64. Подносилац захтјева је поновио своје становиште из захтјева да „бирање“ обиљежја која су дубоко укоријењена у историјску прошлост само једног народа, или која су истовјетна са обиљежјима и симболима друге државе у којој је тај народ доминантан, представља дискриминацију свих других народа и грађана који живе на подручју тог ентитета и такав однос нема разумног и објективног оправдања. Подносилац захтјева је нагласио обавезе из Анекса 7 Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини сходно којима су стране дужне да на својим територијама створе политичке, економске и друштвене услове који доприносе добровољном повратку и хармоничној реинтеграцији избјеглица и расељених лица, без преферирања било које групе. Прописивањем наведених симбола, сходно подносиоцевом мишљењу, не доприноси се добровољном повратку и хармоничној реинтеграцији избјеглица и расељених лица у ентитетима. У прилог наведеној тврдњи подносилац захтјева је навео званичне статистичке податке Министарства за људска права и избјеглице Босне и Херцеговине, који указују на то да се веома мали број Бошњака вратио у Републику Српску (Билећа 3,65%, Гацко 6,95% итд.), те мали број Срба у Федерацију БиХ (Томислав-Град 0,17%, Усора 5,26% итд.). Као значајан аргуменат, наглашено је да су оспорени закони у супротности са Уставом Босне и Херцеговине с обзиром на то да је у Устав Босне и Херцеговине инкорпорисан принцип конститутивности свих народа Босне и Херцеговине на цијелој њеној територији, а то право је нарушено оспореним законима и праксом коју они прописују. Зато су ентитети имали обавезу да оспорене законе измијене, али то нису учинили.

65. Подносилац захтјева сматра неуставним свако законодавно дејство које намеће другим нацијама једностране елементе симболичног идентификовања, тако да оно што припада симболици само једне нације буде наметнуто и постане обавезно за све грађане државе, односно да поштовање тих симбола бива наметнуто припадницима осталих нација. Наглашено је да у државама каква је и Босна и Херцеговина само они симболи о којима постоји универзални консензус, или они који су неутрални у односу на традицију, вјеровања и ритуалну праксу сваког од постојећих и конститутивних народа, или они симболи који садрже елементе традиције симболичног изражавања сваког од тих народа могу да функционишу као симболи државе. С тим у вези је наведено да сваки симбол у државном и јавном животу мора да изражава њену композитну етничку, националну, вјерску и традициону структуру, што у још већој мјери важи за ентитете чијим симболима морају да

буду обухваћени елементи заједничке традиције и симбола свих народа који живе на тим територијама. Због тога, како је наведено, Република Српска не може да уводи симболе који изражавају специфичан начин доживљавања државне, националне и културне традиције само Срба, а други народи ту не могу да учествују на равноправан начин, без неједнакости и дискриминације, што важи и за симболе Федерације БиХ.

66. Подносилац захтјева је, такође, указао на то да су у протеклом рату почињени уставно и међународним правом санкционисани геноцид, ратни злочини и злочини против човјечности тако да су под хералдичким знаковима и инсигнијама (грбови, заставе) војници – починиоци злочина носили ознаке или су били посвећивани, или су на челу ових злочиначких војни биле ношене заставе са овим хералдичким ознакама. Зато, како је изречено, “ било би добро да се у једном дужем историјском луку укаже и на претходна кршења људских права и повреде међународног хуманитарног права – од 'истих починилаца' према 'истим жртвама', у чему се, гледано историјски, показује одређен сигнификантан континуитет дјеловања“.

67. У вези са аргументом Народне скупштине да оспорени симболи Републике Српске не угрожавају ниједно посебно право других, а посебно право на повратак, наведено је да је такво становиште неодрживо, јер стварног повратка уопште нема и он се остварује више формално и обновом својине под притисцима међународне заједнице, а најмање и никако интеграцијом тих људи у друштво какво се у Републици Српској ствара, што обухвата и оспорене симболе. Наведено је да се најважнији разлог због ког се људи не враћају убраја у психолошку, осјећајну и културно-вјерску сферу и потиче од апсолутне доминације српства, српских симбола и православљем „провиђене“ праксе која се намеће цијелом друштву у Републици Српској. Даље је наведено да Бошњаци и Хрвати не желе да шаљу дјецу у школе које имају крсне славе и које су под покровитељством православних светаца, не желе да на јавним установама гледају двоглаве орлове или пјевају и слушају стару српску химну «Боже, правде», те да стоје под знаком оцила (крст са уписаним словима четири ћирилична С („С“, што у читању и тумачењу увијек и само значи „само слога Србина спасава“), јер не само да то није дио њихове традиције него се разлог за одбијање налази и у томе што су они који су били под тим знацима, који су носили те симболе били извршиоци највећих злочина над Бошњацима и Хрватима, а сада они треба да се интегришу у друштво Републике Српске.

68. У вези са хералдичким објашњењима која су изложили представници Народне скупштине, подносилац захтјева је навео да тврдња да, због свог општесловенског поријекла, знакови у постојећим симболима Републике Српске не вријеђају историјски, културни,

духовни и вјерски интегритет Бошњака и Хрвата представља не само изношење неистина и у науци утврђених погрешака него и намјерну лаж. Подносилац захтјева је навео да код Хрвата и Бошњака у хералдици нигдје нема орлова и птица, готово никако нема оцила, нема других знакова који су карактеристични за српску и православну државну, вјерску и националну традицију. То је подносилац захтјева, даље, поткријепио наводом да општесловенски симболи као такви не постоје, јер увид у хералдичку историју словенских народа (Руса, Украјинаца, Бјелоруса, Словенаца, Хрвата, Срба, Бошњака итд.) показује да су хералдички знаци код тих народа и у њиховим државама настајали са настанком држава и племства. Државе Словена, како је наведено, настају тек у каснијем периоду средњег вијека (VIII до IX вијек), када је хералдичка традиција већ била увелико формирана и кад ти народи, односно државе прихватају хералдичке ознаке оне државе из које су, или под чијом су се надмоћи развијале, или чију су вјеру и културу прихватале.

69. У погледу Закона о славама и светковинама Републике Српске, који је престао да важи ступањем на снагу Закона о празницима Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“ број 103/05), подносилац захтјева је навео да је пред Уставним судом Републике Српске покренут поступак за оцјену уставности Закона о празницима Републике Српске и процедуре његовог доношења с обзиром на то да је закон проглашен указом председника Републике Српске а да није испоштована процедура у вези са покренутим питањем виталног националног интереса. Подносилац захтјева је предложио да Уставни суд оцијени и усаглашеност оспореног Закона о славама и светковинама који се у пракси још увијек примјењује. На крају расправе подносилац захтјева је предложио да Уставни суд одгоди расправу о овом закону док се не донесе одлука Уставног суда Републике Српске.

70. На питање Суда да објасни да ли располажу конкретним подацима, односно доказима о томе да избјеглице не желе да се врате у Републику Српску због симбола, подносилац захтјева је одговорио да не може да наведе конкретна имена људи који због тога не желе да се врате, али да су симболи несумњиво један од разлога због којих избјеглице не желе да се врате у Републику Српску.

Становишта Представничког дома Парламента Федерације Босне и Херцеговине

71. У излагању Представничког дома Парламента Федерације БиХ је поновљено становиште да подржавају подносиоцев захтјев. Такође је наведено да су Представнички дом и његови радни органи, прије свега Уставна комисија, у периоду између 2002. и 2004. године, доносили закључке којима је иницирана потреба да се ускладе симболи са Уставом Босне и

Херцеговине, Европском конвенцијом и Међународном конвенцијом о укидању свих облика расне дискриминације. Међутим, Дом народа Парламента Федерације Босне и Херцеговине није реаговао на те иницијативе, што је било неопходно у складу са Уставом Федерације БиХ, тако да је то остало само иницијатива.

72. У прилог јавној расправи Представнички дом је доставио писмени поднесак у коме је наведено да изглед грба и заставе Федерације Босне и Херцеговине упућује само на два конститутивна народа, и то Бошњаке и Хрвате, а ни на који начин не садржи обиљежја српског народа и других у Босни и Херцеговини. Такође је наведено да се не слажу са наводима из захтјева у вези са дијелом у коме се образлаже значење златних љиљана, истичући да је очигледно да се у захтјеву користе два појма: „златни љиљан“ (у једнини) и „златни љиљани“ (у множини), те зато није јасно на шта се односи. Појам „златни љиљан“ је утврђен у грбу и застави Федерације БиХ, а „златни љиљани“ били су дио грба и заставе Републике Босне и Херцеговине у ратном периоду (1992-1995) и њих је користила само Армија Босне и Херцеговине као оружана сила у рату. На крају је наведено да се слажу да свако прописивање обиљежја ентитета који симболишу само један или само два од три конститутивна народа у Босни и Херцеговини није у сагласности са Одлуком Уставног суда о конститутивности народа.

Становишта Народне скупштине

73. Представници Народне скупштине су изнијели приговор у погледу ангажмана *amicus curiae* у поступку пред Уставним судом у конкретном случају јер сматрају да нема основа за њихово дејство нити у Уставу Босне и Херцеговине нити у Правилима Уставног суда.

74. Уставни суд је одбацио овај приговор Народне скупштине, имајући у виду своју досадашњу праксу да позива *amicus curiae* у поступку јавне расправе пред Уставним судом, као и члан 47 ст. 2 и 3 Правила Уставног суда који предвиђа могућност да се позову лица која могу да дају стручна мишљења и објашњења значајна за доношење одлуке.

75. Народна скупштина је поновила своја становишта из одговора на захтјев и допуну захтјева и изнијела додатна становишта. Народна скупштина је поновила да подносилац захтјева није приложио никакве доказе о томе да су оспорени закони дискриминишући, односно да имају дискриминишуће ефекте. Такође је наглашено да због симбола нико није доведен у ситуацију да не може да се врати у Републику Српску за шта је најбољи примјер подносилац захтјева који је био потпредсједник Народне скупштине и који је те симболе прихватио у вријеме када је обављао ту функцију. Даље је наведено да су оспорени симболи

Републике Српске у цјелини или дијеловима увијек припадали свим народима – Србима, Хрватима и Бошњацима. Такође је наглашено да симболи нису *prima facie* искључиви, наводећи посебно да су боје на застави Републике Српске панславенске боје. Они су нагласили да су ови симболи, не такви какви су данас, него неки елементи као, нпр., крст, љиљан, боје заставе итд., дубоко укоријењени у историју сва три народа Босне и Херцеговине.

76. Народна скупштина, у дијелу о хералдичком излагању, навела је да је оно што се односи на грб, а донекле и на химну, такође релевантно за заставу Републике Српске. С тим у вези, посебно је наглашено да су грб и његов власник (онај кога представља) једно и да имају исти идентитет који се тиче прошлости и будућности, те да је грб као потпис који може да садржи сва слова власниковог имена или се концентрисати само на неколико потеза који представљају цјелину. Због такве природе симбола, они не могу да буду поништени одлуком суда или извршне власти а да се не улази у питање идентитета, јер, како је речено, онај који користи грб који не представља његов идентитет долази у позицију наметнутог идентитета. У том смислу је наведен примјер грба и заставе Босне и Херцеговине, који, сходно мишљењу Народне скупштине, не представљају никога јер су неутрални.

77. Такође је наведено да уколико се полемише о становишту подносиоца захтјева да су симболи препрека за повратак у Републику Српску, онда би се најприје могло да се каже да је име Република Српска као такво спорно, а не симболи. Наиме, уколико се прихвати да симболи произилазе из имена Република Српска, које је установљено Дејтонским уставом и као такво не може да се промијени, ни симболи не могу да буду измијењени. Народна скупштина сматра да су и симболи резултат компромиса који је постигнут у Дејтону и поставља се питање шта ће се десити ако се симболи укину с обзиром на то да Уставни суд не може да осмисли нове симболе.

78. Предложено је да се обустави поступак у дијелу захтјева којим се оспорава Закон о славама и светковинама Републике Српске, јер је донесен нови Закон о празницима којим је свим конститутивним народима дата могућност да славе своје вјерске празнике.

79. На питање подносиоца захтјева Народној скупштини да образложи чиме аргументује своје становиште да симболи Републике Српске представљају све конститутивне народе, односно да не вријеђају осјећања Бошњака и Хрвата, Народна скупштина је одговорила да не постоји никакво мишљење, односно усаглашено становиште о томе шта су то симболи Срба, Хрвата и Бошњака, те да зато то нису симболи само српског народа него простора Босне и

Херцеговине и као такви не могу никога да иритирају.

80. Даље, на питање подносиоца захтјева да ли су оспорени закони донесени у складу са Уставом Републике Српске када је у њему било прописано да је Република Српска држава српског народа, Народна скупштина је навела да то није спорно, али, исто тако, ако је то био ентитет српског народа (прије амандмана на Устав Републике Српске), не значи да су симболи српски.

81. На питање Уставног суда, у вези са химном Републике Српске, да објасни неутралност у контексту уставног принципа недискриминације свих грађана Босне и Херцеговине, Народна скупштина је потврдила да је текст химне Републике Српске споран, али да тај проблем може да се ријеша остављањем постојеће мелодије химне и бирањем другог текста. Такође су навели да, што се химне тиче, признају да неке формулације могу да створе одређене сумње у вези са неутралношћу, али да грб и застава никога не дискриминишу за шта су, како су истакли, пружили довољно аргумената.

82. На питање Уставног суда шта значе четири слова С („С“) у грбу Републике Српске, односно да ли значе оно што се у народу каже „само слога Србина спашава“, Народна скупштина је навела да се не ради ни о каквим словима у грбу, него о оцилима-предмету за кресање ватре, те да прихватају да постоје нека увријежена мишљења у народу о томе шта значе оцила у грбу Републике Српске, али да су то оцила и да зато не представљају ништа друго.

83. На захтјев Уставног суда да образложе чињеницу да је опште разумијевање тих симбола различито, јер оно што је значајно када је у питању дискриминишуће дејство јесте опште мишљење, а не мишљење експерата, Народна скупштина је одговорила да се нико не може да конфронтује с тим шта неко мисли о симболима с обзиром на то да симболи захтијевају одређено вријеме да се схвате или одређено учење. Даље, с обзиром на то да је подносилац захтјева изнио тезу да оспорени симболи нису симболи Бошњака и Хрвата, одговорили су да се онда очекивало да каже који су то њихови симболи. Тада би јавност и представници у Републици Српској могли заузврат да кажу да је оно што је предложено неприхватљиво за њих, те да су такви захтјеви могли да буду предложени да се дискутује о њима у вријеме доношења закона. Даље је одговорено да не може да се прихвати аргумент подносиоца захтјева да није могао у скупштинској процедури да покрене питање оспорених закона. Такође је наведено да је тачно да перцепција симбола може да буде различита али да велика већина људи не разумије симболе и не зна ни текст химне и, у суштини, симболи су

увијек инструменти за политичаре како би спровели своје идеје и иницијативе.

84. На захтјев Уставног суда да објасне у чему је разлика између грба Републике Српске и грба Краљевине Србије, Народна скупштина је одговорила да је грб Краљевине Србије идентичан грбу данашње Републике Србије, а да је разлика између тих грбова и грба Републике Српске у томе што се у грбу Краљевине Србије, поред двоглавог орла, налазе и два љиљана, а у грбу Републике Српске се налази круна на глави орла, чега нема у грбу Краљевине Србије. Сем тога, наглашено је да све што се налази у штиту грба јесте његов есенцијални дио.

85. На питање Уставног суда да ли постоји разлика у бојама и распореду боја на заставама Републике Србије и Републике Српске дато је објашњење да су боје и њихов распоред исти, али да се на застави Републике Србије налази и грб Републике Србије.

86. На питање Уставног суда да ли су представници сва три конститутивна народа учествовали у доношењу оспорених закона Републике Српске одговорено је да се то поуздано не зна, али да се претпоставља да је тако. Такође је одговорено да становишта која су изнесена на расправи у име Народне скупштине не би подржали Бошњаци, али да би их подржали Хрвати, јер питање уставности оспорених закона никада нису покретали.

87. Као прилог својим становиштима изнесеним на јавној расправи Народна скупштина је доставила изјаву потпредсједника Републике Српске Ивана Томљеновића, коју је дао 29. јануара 2006. године приликом гостовања у емисији «Недјељне вијести» на локалној телевизијској станици у Републици Српској. Господин Томљеновић је изјавио да оспорене симболе Републике Српске не сматра увредљивим, али да они нису довољни, јер су у Републици Српској сва три народа равноправна и конститутивна, те да у оспореним симболима ни дјелимично нема симбола који би задовољили Хрвате и Бошњаке. Он је навео да оспорени симболи представљају само један народ. Такође, господин Томљеновић је рекао да је очекивао да ће се постојеће рјешење са симболима промијенити када се ситуација мало стабилизује и да ће се то ријешити без проблема, али да је очигледно да то није тако с обзиром на то да је проблем дошао до Уставног суда. Даље, одговарајући на питање да ли симболи угрожавају повратак у Републику Српску или су то разлози економске природе, госп. Томљеновић је навео да је то субјективна ствар, али да има и оних који неће да се врате у Републику Српску због симбола, посебно химне која брани спас српског народа, српског краља и српски род. Госп. Томљеновић је рекао да се у химни говори о спашавању Срба, а с обзиром на то да је то химна Републике Српске, било би добро да и Хрвати и Бошњаци

Републику Српску сматрају својом домовином. На крају је госп. Томљеновић изјавио да он присуствује манифестацијама на којима се свира химна „Боже, правде“ и појављују симболи Републике Српске, али да је од почетка очекивао да ће се ти симболи с временом промијенити.

Стајалишта *amicus curiae*

88. На питање Уставног суда да ли *amicus curiae* располаже конкретним чињеницама, односно доказима о томе да избјеглице неће да се врате у своје предратне домове због симбола, *amicus curiae* је навео да располаже таквим чињеницама, односно доказима. На такве чињенице, како је навео *amicus curiae*, указују подаци до којих је дошла Канцеларија Високог комесара за људска права програмом процјене стања у општинама у Босни и Херцеговини када је у питању поштовање људских права. Циљ програма је био да се идентификују проблеми у области поштовања људских права у општинама у Босни и Херцеговини и пронађе начин да се они ријеше заједно са општинама и локалним заједницама. У многим општинама, као, нпр., Зворнику, Дервенти, Приједору, Стоцу итд., потенцијални повратници су јасно рекли да неће да се врате због осјећања нелагоде коју имају када улазе у јавне зграде, болнице, школе, општинске зграде, јер прво што виде јесте иста застава која се вијорила на мјесту гдје је спровођено етничко чишћење. *Amicus curiae* је навео да су ти извјештаји доступни и да могу да се ставе на располагање Уставном суду уколико то буде потребно.

89. На питање Народне скупштине да образложи изнесена становишта у вези са дискриминацијом, из којих, сходно мишљењу Народне скупштине, може да се изведе закључак да свако искључење доводи до дискриминације, *amicus curiae* је навео да се не слаже са таквим закључком јер је, у принципу, дозвољено да се предузму афирмативни кораци како би се промовисала права мањина и како би се постигла једнакост. Такође, *amicus curiae* је навео да је Венецијанска комисија, у свом мишљењу о Уставу Босне и Херцеговине, навела да афирмативни кораци никада не смију да се користе да би се промовисала права већине. Даље је наведено да су тест дискриминације Уставни суд и Европски суд за људска права много пута елаборисали, те да постоји индиректна и директна дискриминација и да нема потребе да се докаже намјера дискриминације, него њено дејство и потенцијално дејство и с тим у вези је *amicus curiae* упутио на дио њиховог мишљења у коме се говори о доказивању дискриминације. *Amicus curiae* је указао на дио у њиховом мишљењу у коме је наведено да је Уставни суд већ донио одлуку о дискриминацији, и то у одлуци о конститутивним народима и у одлуци о употреби имена „српски“ иако у тим

случајевима нису прикупљени докази. Стога је *amicus curiae* у свом мишљењу извео закључак да Уставни суд може да се ослони на те одлуке како би и овдје утврдио дискриминацију иако је у овом предмету подносилац захтјева предочио одређене доказе. *Amicus curiae* је навео да је за њих кључна чињеница питање идентификације са симболима који представљају искључиво одређену групу и због тога је терет доказивања на доносиоцу оспорених закона.

90. На питање Народне скупштине да ли располаже податком на основу ког су извели закључак да оспорени симболи не представљају све конститутивне народе, *amicus curiae* је одговорио да је довољан правни аргуменат да су сви оспорени закони донесени без пуног учешћа свих конститутивних народа.

91. На захтјев Уставног суда да образложи закључак о питању дискриминације *amicus curiae* је одговорио да Европска конвенција обавезује државе да створе околину у којој ће сви имати могућност пуног уживања људских права, па тако и права на повратак, и да сва права морају да се посматрају у вези са чланом 14 Европске конвенције.

92. На захтјев Уставног суда да објасне закључак о важности временског контекста у ком су донесени оспорени закони *amicus curiae* је одговорио да је временски контекст битан, јер су оспорени закони донесени у вријеме када сви конститутивни народи нису имали статус конститутивних народа у складу са ентитетским уставима, те да, зато, нису равноправно учествовали у доношењу закона ни у Републици Српској ни у Федерацији БиХ. Одлука Уставног суда о конститутивним народима је потврдила принцип конститутивних народа и наложила да се изврше измјене ентитетских устава. Зато, закони који су усвојени прије тумачења Уставног суда морају да буду измијењени.

V. Релевантни прописи

93. Устав Босне и Херцеговине

«Члан I/I

Република Босна и Херцеговина, чије је званично име од сада 'Босна и Херцеговина', наставља своје правно постојање по међународном праву као држава, са унутрашњом структуром модификованом овим уставом, и са постојећим међународно признатим границама. Она остаје држава чланица Уједињених нација и може као Босна и Херцеговина да задржи чланство или затражи пријем у организацијама унутар система Уједињених нација, као и у другим међународним организацијама.

Члан I/2

Босна и Херцеговина је демократска држава која функционише у складу са законом и на основу слободних и демократских избора.

Члан I/3

Босна и Херцеговина се састоји од два ентитета: Федерације Босне и Херцеговине и Републике Српске.

Члан II/3

Сва лица на територији Босне и Херцеговине уживају људска права и слободе из става 2 овог члана, што укључује:

- а) Право на живот.*
- б) Право лица да не буде подвргнуто мучењу нити нечовјечном или понижавајућем третману или казни.*
- ц) Право лица да не буде држано у ропству или потчињености, или на присилном или обавезном раду.*
- д) Право на личну слободу и безбједност.*
- е) Право на правично саслушање у грађанским и кривичним стварима и друга права у вези са кривичним поступком.*
- ф) Право на приватни и породични живот, дом и преписку.*
- г) Слободу мисли, савјести и вјере.*
- х) Слободу изражавања.*
- и) Слободу мирног окупљања и слободу удруживања с другима.*
- ј) Право на брак и заснивање породице.*
- к) Право на имовину.*
- л) Право на образовање.*
- м) Право на слободу кретања и пребивалишта.*

Члан II/4

Уживање права и слобода предвиђених у овом члану или у међународним споразумима наведеним у Анексу I овог устава ће бити обезбијеђено. Сва лица у БиХ ће бити слободна од дискриминације по било ком основу као што су пол, раса, језик, вјера, политичко или друго мишљење, национално и друштвено поријекло, повезаност са националном мањином, својина, рођење или други статус.

Члан II/5

Све избјеглице и расељена лица имају право да се слободно врате у своје домове. Они имају право, у складу са Анексом 7 Општег оквирног споразума, да им се врати имовина које су били лишени за вријеме непријатељстава од 1991. године и да добију компензацију за сву такву имовину, која им не може да буде враћена. Све обавезе или изјаве у вези са таквом имовином, које су дате под притиском, ништаве су.

Члан II/6

Босна и Херцеговина, и сви судови, установе, органи власти, те органи којима посредно руководе ентитети или који дејствују унутар ентитета подвргнути су, односно примјењују људска права и основне слободе на које је указано у ставу 2.

Члан III/3б)

Ентитети и све њихове ниже јединице у потпуности ће се покоравати овом уставу, који докида оне одредбе закона Босне и Херцеговине и устава и закона ентитета које су супротне Уставу, као и одлукама институција Босне и Херцеговине. Општи принципи међународног права су саставни дио правног система Босне и Херцеговине и ентитета.

Члан XII/ 2

У року од три мјесеца од ступања на снагу овог устава, ентитети ће извршити измјене својих устава како би их усагласили са овим уставом, у складу са чланом III став 3 тачка б).»

94. Одлука о измјенама и допунама Устава Федерације Босне и Херцеговине („Службене новине Федерације БиХ“ број 16/02)

«Устав Федерације Босне и Херцеговине мијења се и допуњује како слиједи:

Амандман XXVII

Бошњаци, Хрвати и Срби, као конститутивни народи, заједно са Осталима, и грађани Федерације Босне и Херцеговине, која је саставни дио суверене државе Босне и Херцеговине, одлучни да обезбиједи пуну националну равноправност, демократске односе и највише стандарде људских права и слобода, овим доносе Устав Федерације Босне и Херцеговине.

Овим амандманом мијења се задња алинеја Преамбуле Устава Федерације Босне и Херцеговине, која је измијењена Амандманом II на Устав Федерације Босне и Херцеговине.

Амандман XXXVII

Витални национални интереси конститутивних народа су дефинисани на следећи начин:

- [.....]
- *идентитет једног конститутивног народа*
- [.....]
- *образовање, вјероисповијест, језик, његовање културе, традиције и културно наслеђе.*
- [.....]“

95. **Амандмани LXVI-XCI на Устав Републике Српске** („Службени гласник Републике Српске“ број 21/02)

„Амандман LXVII став 1

1. Република Српска је јединствен и недјељив уставноправни ентитет.

Република Српска самостално обавља уставотворне, законодавне, извршне и судске функције.

Република Српска је један од два равноправна ентитета у Босни и Херцеговини.

Срби, Бошњаци и Хрвати као конститутивни народи, Остали и грађани, равноправно и без дискриминације учествују у вршењу власти у Републици Српској.“

96. **У Међународној конвенцији о укидању свих облика расне дискриминације** релевантне одредбе гласе:

«Члан 1.1

У овој конвенцији 'расна дискриминација' односи се на свако разликовање, искључивање, ограничавање или давање првенства који се заснивају на раси, боји, прецима, националном или етничком поријеклу и који имају као сврху или као резултат да наруше или да компромитују признавање, уживање или вршење, под једнаким условима, права човјека и

основних слобода на политичком, економском, социјалном и културном пољу или у свакој другој области јавног живота.

Члан 2

a) свака држава-чланица обавезује се да не почини никакво дјело расне дискриминације или не врши никакво дјело расне дискриминације, или не врши расну дискриминацију против лица, група лица или установа, као и да поступа тако да се све јавне, националне и локалне установе придржавају ове обавезе;

b) свака држава-чланица обавезује се да не подстиче, брани или подржава расну дискриминацију коју проводи било какво лице или организација;

c) свака држава-чланица треба да предузме ефикасне мјере ради поновног разматрања националне и локалне владине политике и измјене, укидања или поништења сваког закона и сваког прописа који има сврху да уведе расну дискриминацију или да је овјековјечи тамо гдје она постоји;

d) свака држава-чланица треба да свим одговарајућим средствима, укључујући, уколико то околности захтијевају, законске мјере, забрани расну дискриминацију коју спроводе лица, групе или организације, као и да је оконча;

e) свака држава-чланица обавезује се да потпомаже, у том случају, вишерасне интеграционистичке организације и покрете и друга средства у сврху укидања препрека између раса, као и да се бори против онога што тежи да ојача расну подјелу.»

97. **Закон о грбу и застави Федерације Босне и Херцеговине** («Службене новине Федерације БиХ» бр. 21/96 и 26/96)

«Члан 1

Грб Федерације Босне и Херцеговине је штитастог облика, састављен од три дијела: у лијевом горњем дијелу, на једној четвртини грба, налази се штит са златножутим љиљаном на зеленој подлози опточен са траком златножуте боје; у десном горњем дијелу, на једној четвртини грба, налази се историјски хрватски грб од 25 квадратних поља црвене и бијеле боје опточен са траком црвене боје; у доњем дијелу грба плаве боје налазе се 10 шестокраких звијезда бијеле боје пореданих у круг, које заузимају једну половину грба с тим што се штит са златножутим љиљаном и историјски хрватски грб налазе у пољу бијеле боје. Грб и поље плаве боје опточени су траком златножуте боје.

Члан 2

Застава Федерације Босне и Херцеговине је правоугаона тробојница са вертикално пореданим пољима слијева надесно: црвене, бијеле и зелене боје. У средини заставе налази се грб Федерације Босне и Херцеговине утврђен у члану 1 овог закона. Бијело поље је у односу на црвено, односно зелено поље, троструко шире. Однос ширине и дужине заставе је 3:5.»

98. **Уставни закон о застави, грбу и химни Републике Српске** («Службени гласник Републике Српске» број 19/92)

«Члан 2

Грб Републике Српске је грб Немањића представљен двоглавим бијелим орлом са круном изнад главе. На прсима орла је црвени штит са крстом и четири оцила између кракова крста бијеле боје.

Члан 3

Химна Републике Српске је пјесма 'Боже, правде'.»

99. **Закон о употреби заставе, грба и химне Републике Српске** («Службени гласник Републике Српске» број 4/93)

«Члан 2

Заставом, грбом и химном Републике Српске представља се државност Републике Српске и изражава припадност Републици Српској.

Члан 3

Застава, грб и химна Републике Српске употребљавају се у складу са одредбама овог закона, јавним поретком и моралним нормама српског народа, као и на начин којим се не нарушавају углед и достојанство Републике Српске.»

VI. Допустивост

100. С обзиром на свој закључак о доношењу дјелимичне одлуке, на основу члана 62 Правила Уставног суда, у овој одлуци се неће разматрати допустивост у односу на члан 1 Уставног закона о застави, грбу и химни Републике Српске, као ни допустивост у односу на Закон о славама и светковинама Републике Српске.

101. Сходно члану VI/3а) Устава Босне и Херцеговине, Уставни суд ће имати искључиву јурисдикцију да одлучи о било ком спору који се јавља сходно овом уставу и који је између ентитета, или између Босне и Херцеговине и једног ентитета или ентитета и између институција Босне и Херцеговине, укључујући и то да ли је било која одредба закона једног

ентитета у складу са овим уставом. Овакве спорове Уставном суду може да упути, *inter alia*, члан Предсједништва Босне и Херцеговине.

102. Подносилац захтјева је затражио оцјену сагласности са Уставом Босне и Херцеговине чл. 1 и 2 Закона о грбу и застави Федерације Босне и Херцеговине, чл. 2 и 3 Уставног закона о застави, грбу и химни Републике Српске, чл. 2 и 3 Закона о употреби заставе, грба и химне Републике Српске.

103. Подносилац захтјева је у вријеме када је поднио захтјев био предсједавајући Предсједништва Босне и Херцеговине и зато је овлашћен да поднесе предметни захтјев на основу члана VI/3а) Устава Босне и Херцеговине.

104. Народна скупштина оспорава допустивост предметног захтјева, јер није, између осталог, прецизирано на коју се повреду права из члана II/3 Устава Босне и Херцеговине позива подносилац захтјева с обзиром на то да наведени члан у себи инкорпорише 12 права. Међутим, Уставни суд је утврдио да је подносилац захтјева навео да је оспореним одредбама наведених закона примарно повријеђено право из члана II/4 у вези са чл. II/3 и II/5 Устава Босне и Херцеговине. Сем тога, подносилац захтјева је допуном захтјева, 2. децембра 2004. године, тражио да се утврди постојање повреде члана II/4 Устава Босне и Херцеговине у вези са чл. 1 и 2а), б), с), д) и е) Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације из Анекса I на Устав Босне и Херцеговине. Чињеница да није прецизно наведена повреда неких од 12 права из члана II/3 Устава Босне и Херцеговине, при чему су наведене повреде других чланова Устава Босне и Херцеговине и међународног споразума који је садржан у Анексу I на Устав Босне и Херцеговине, *a priori* не значи да захтјеву недостаје један од неопходних елемената из члана 18 став 1 Пословника Уставног суда. Зато, Уставни суд је наведени приговор Народне скупштине морао да одбије као неоснован.

105. Кад је ријеч о приговорима Народне скупштине, такође у погледу допустивости, да захтјев не садржава нити једну чињеницу, а поготову не доказе на којима се захтјев заснива, Уставни суд сматра да је такав приговор паушалан и лишен конкретизације. При томе, не желећи да у овом дијелу о допустивости захтјева говори о меритуму предмета, Уставни суд констатује да захтјев располаже релевантним чињеницама и доказима, не улазећи у овом дијелу поступка у њихову суштину. Због тога, Уставни суд одбија и овај приговор Народне скупштине као неоснован.

106. Напосљетку, Народна скупштина је навела приговор да предметни захтјев није овјерен печатом подносиоца захтјева због чега треба да се сматра да га је поднијело

неовлашћено лице, односно господин Сулејман Тихић као грађанин Босне и Херцеговине, а не као председавајући Предсједништва Босне и Херцеговине. Народна скупштина сматра да је то супротно члану 16 став 2 тачка 5 тада важећег Пословника Уставног суда, те да захтјев треба да се одбаци у смислу члана 18 став 1 тада важећег Пословника Уставног суда. Уставни суд подсјећа да је, сходно члану 18 став 1 тада важећег Пословника Уставног суда, овјеравање потписа овлашћеног лица печатом подносиоца захтјева било један од неопходних елемената захтјева. Подносилац захтјева је 2. децембра 2004. године Уставном суду доставио допуну захтјева, која је потписана и овјерена печатом члана Предсједништва Босне и Херцеговине. Зато је Уставни суд закључио да је подносилац захтјева, на тај начин, накнадно овјерио наводе из захтјева поднесеног 12. априла 2004. године, што није било супротно тада важећем Пословнику Уставног суда. У складу с тим, Уставни суд сматра да и овај приговор Народне скупштине мора да се одбије као неоснован. Такође, сходно члану 19 став 1 Правила Уставног суда, која су ступила на снагу у међувремену, захтјев о покретању поступка из члана VI/3а) Устава треба да садржи потпис овлашћеног лица, односно подносиоца акта, али не и овјеру печатом.

107. Имајући у виду одредбе члана VI/3а) Устава Босне и Херцеговине и члана 17 став 1 Правила Уставног суда, Уставни суд је утврдио да је предметни захтјев допустив и да не постоји ниједан формални разлог из члана 17 став 1 Правила Уставног суда због ког захтјев није допустив.

VII. Меритум

108. Уставни суд ће испитати да ли су чл. 1 и 2 Закона о грбу и застави Федерације Босне и Херцеговине, чл. 2 и 3 Уставног закона о застави, грбу и химни Републике Српске, члан 3 Закона о употреби заставе, грба и химне Републике Српске у складу са чланом II/4 Устава Босне и Херцеговине у вези са чл. 1.1 и 2а) и ц) Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације из Анекса I на Устав Босне и Херцеговине. Уставни суд ће, такође, испитати да ли су чл. 2 и 3 Закона о употреби заставе, грба и химне Републике Српске у сагласности са чл. I/1 и I/3 Устава Босне и Херцеговине.

109. Сходно судској пракси Европског суда за људска права, неки акт или пропис је дискриминишући ако прави разлику између појединаца или група које се налазе у сличној ситуацији, те ако у том разликовању изостане објективно и разумно оправдање, односно ако није било разумног односа пропорционалности између употријебљених средстава и циљева

чијем остварењу се тежи.

110. Уставни суд се у својој досадашњој пракси користио критеријумима за недискриминацију, које је успоставио Европски суд за људска права, што укључује уставна права и права из Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода (у даљњем тексту: Европска конвенција), те права из међународних инструмената за заштиту људских права из Анекса I на Устав Босне и Херцеговине. Из наведене праксе Уставног суда произилази да члан II/4 Устава Босне и Херцеговине пружа обухватнију заштиту од дискриминације него што је пружа члан 14 Европске конвенције (види Одлуку Уставног суда број У 44/01, објављену у «Службеном гласнику Босне и Херцеговине» број 18/04).

111. Члан II/4 Устава Босне и Херцеговине предвиђа забрану дискриминације како у вези са правима из Европске конвенције, тако и правима и слободама из међународних инструмената који се налазе у Анексу I на Устав Босне и Херцеговине. На тај начин проширено је поље заштите права и слобода грађана Босне и Херцеговине и држава Босна и Херцеговина и оба њена ентитета су још чвршће обавезани да обезбиједи највиши ниво међународно признатих људских права, како је то предвиђено чланом II/1 Устава Босне и Херцеговине, без дискриминације према било ком основу. У пракси Европског суда за људска права члан 14 Европске конвенције је објашњен на сљедећи начин:

«Дискриминација постоји ако резултује различитим третманом појединаца у сличним позицијама и ако тај третман нема објективног или разумног оправдања. Да би био оправдан, третман мора да тежи законитом циљу, те мора да постоји разуман однос пропорционалности између коришћених средстава и циља који треба да се оствари» (Европски суд за људска права, *Marckx против Белгије*, о. ц, стр. 16, став 33).

У конкретном случају подносилац захтјева се није позвао искључиво на члан 14, већ првенствено на члан II/4 Устава Босне и Херцеговине. У таквим околностима питање постојања дискриминације мора да се посматра у контексту одредби Устава Босне и Херцеговине. С друге стране, неупитан је принцип заштите извјесног круга питања која се третирају као колективна права конститутивних народа, односно права која се третирају као витални национални интерес тих народа. Уставни суд истиче да је функција Уставног суда јасно одређена чланом VI и одредбом да ће Уставни суд подржавати овај устав.

Због наведеног, принцип забране дискриминације из члана II/4 Устава Босне и Херцеговине има битно другачији смисао, односно пружа шири обим заштите него члан 14 Европске конвенције, односно Протокол број 12 уз Европску конвенцију. Сходно

досадашњој пракси, члан II/4 Устава Босне и Херцеговине пружа упориште Уставном суду да примијени 15 међународних инструмената за заштиту људских права, укључујући и **Међународну конвенцију о укидању свих облика расне дискриминације.**

Члан 1.1 Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације гласи:

«У овој конвенцији израз 'расна дискриминација' односи се на свако разликовање, искључивање, ограничавање или давање првенства који се заснивају на раси, боји, прецима, националном или етничком поријеклу и који имају као сврху или као резултат да наруше или да компромитују признавање, уживање или вршење, под једнаким условима, права човјека и основних слобода на политичком, економском, социјалном и културном пољу или у свакој другој области јавног живота.»

Уставни суд наглашава да се појам «расна дискриминација» односи и на различит третман заснован на, између осталог, националном или етничком поријеклу. Сем тога, овај члан се односи и на поштовање слобода на политичком, економском, социјалном и културном пољу и у свакој другој области јавног живота.

Оваквом уставном конструкцијом појам дискриминације мора да се тумачи у ширем контексту него дискриминација из Европске конвенције која се односи на државе-чланице које су, у правилу, мононационалне државе-нације, а не мултиетничке као Босна и Херцеговина са уставним постојањем принципа заштите групних права и појма конститутивних народа. У том контексту мора да се посматра и појам дискриминације, односно питање постојања права у односу на које су конститутивни народи дискриминисани. Одредбе о недискриминацији конститутивних народа, односно принцип заштите извјесног круга колективних права су, такође, уграђене и у уставе ентитета, тако да ово није ексклузивни принцип из Устава Босне и Херцеговине. О овом питању своје становиште је изнио и Уставни суд у низу одлука у којима је одлучивао о питању виталног националног интереса из члана IV/3ф) Устава Босне и Херцеговине и увијек подвлачио право на политичко представљање конститутивних народа, као основно право конститутивних народа.

112. Иако се обавезе из међународних споразума, наведених у Анексу I на Устав Босне и Херцеговине, односе на државе-чланице, неспорно је да се те обавезе односе и на ентитете у Босни и Херцеговини, јер у смислу члана II/1 Устава Босне и Херцеговине, «Босна и

Херцеговина и оба ентитета ће обезбиједити највиши ниво међународно признатих људских права и основних слобода». Такође, сходно члану II/6 Устава Босне и Херцеговине, у дијелу у ком се говори о спровођењу уставних одредби којима се гарантује заштита људских права и основних слобода, сем Босне и Херцеговине, и ентитети су дужни да примјењују и поштују људска права и слободе. Сем тога, оба ентитета имају, уставима ентитета прописану, надлежност да одлучују о симболима ентитета. Из тога слиједи и обавеза за ентитете да у остваривању ове надлежности обезбиједи да се поштују људска права, како је наведено. Уставни суд, такође, наглашава да из наведених уставних одредби произилази јасна позитивна обавеза ентитета да измијене, односно ставе ван снаге оне законе и прописе који су супротни одредбама Устава Босне и Херцеговине, устава ентитета, као и општих принципа међународног права који су саставни дио Устава Босне и Херцеговине.

113. Уставни суд констатује да су оспореним законима, у суштини, регулисана питања симбола и наглашава да су симболи уско везани за његовање и очување традиције, културе, особености сваког народа, те да они утичу на окупљање људи и сједињавање у једној идеји и вјеровању. Несумњиво, симболи носе одређене емоције и смисао који на специфичан начин доживљавају они који у симболима препознају дио своје историје, традиције и културе. Симболи не представљају пуке слике или украсе, него сваки на свој начин носи нека дубља скривена значења. У прилог изнесеном указује и чињеница да се посебна наука, која се назива хералдика, бави проучавањем грбова, откривајући симболику елемената који су приказани на сваком грбу. Хералдика има своја тумачења сваког појединачног елемента грба како боја које су коришћене на грбу, тако и свих других елемената. Даље, застава представља симбол који сублимише достигнућа, наде и идеале свих грађана једне земље. Као таква, застава мора да има поштовање свих грађана, односно, у конкретном случају, грађана ентитета као јединице територијално цјеловите и међународно признате државе. Да би код грађана ентитета у Босни и Херцеговини биле доживљене на такав начин, заставе ентитета морају као такве да буду симбол свих њених грађана. Такође, и химна у Републици Српској треба да изазове једнака осјећања код свих њених грађана, односно својим ријечима и музиком треба да представља све грађане Републике Српске. Да ли симболи у Федерацији Босне и Херцеговине и Републици Српској, на начин на који су одређени оспореним законима, представљају све грађане ентитета, односно да ли сви грађани Босне и Херцеговине могу да се идентификују са оспореним симболима, јесте једно од питања на које Уставни суд треба да одговори у даљњој елаборацији ове одлуке.

114. Уставни суд, такође, констатује да су сви оспорени закони донесени у политичком и

временском контексту прије доношења Одлуке Уставног суда број У 5/98 о «конститутивности народа» и прије, на основу ове одлуке, извршених измјена ентитетских устава, којима су успостављени механизми за равноправно учествовање у доношењу одлука у области законодавства сва три конститутивна народа у оба ентитета, као и механизми за заштиту њихових виталних националних интереса.

115. Такође, као значајну чињеницу у анализи оспорених симбола, а у вези са питањем могућности идентификације свих грађана Републике Српске са оспореним симболима, Уставни суд истиче да су оспорени закони Републике Српске донесени за вријеме док је трајао рат у Босни и Херцеговини, када је Република Српска, сходно тада важећем члану 1 Устава Републике Српске, била «држава српског народа и свих њених грађана».

116. Иако ће се Уставни суд у овој одлуци фокусирати, углавном, на питање да ли су оспорени симболи дискриминишући с обзиром на њихов изглед и временски и законодавни контекст у коме су донесени закони којима су утврђени симболи и њихова употреба, Уставни суд сматра да је потребно да се укаже на чињенице које је изнио *amicus curiae* у свом мишљењу и излагању на јавној расправи о томе да одређени број избјеглица и расељених лица у Босни и Херцеговини не жели да се врати у своје предратне домове, између осталог, и због симбола који их подсећају на рат, које сматрају провокативним и увредљивим. С тим у вези, Уставни суд подсећа на неспорну чињеницу да су оспорени симболи Федерације БиХ и Републике Српске, у свом садашњем облику или њихови основни елементи, били коришћени у току рата у Босни и Херцеговини. На то Уставни суд посебно указује у контексту разматрања питања да ли сви грађани Босне и Херцеговине могу да се идентификују са оспореним симболима, имајући у виду чињеницу да Србима у Федерацији БиХ, односно Бошњацима и Хрватима у Републици Српској није била дата могућност да у процесу доношења оспорених закона покрену та питања и да се изјасне о томе да ли могу да се идентификују са таквим симболима.

117. Уставни суд у својој јуриспруденцији већ је утврдио да уставни принцип колективне равноправности конститутивних народа, који произилази из означавања Бошњака, Хрвата и Срба као конститутивних народа, забрањује било какве посебне привилегије за један или два од тих народа, сваку доминацију у структурама власти и сваку етничку хомогенизацију сегрегацијом заснованом на територијалном раздвајању (види Одлуку Уставног суда број У 5/98-III од 1. јула 2000. године, тачка 60).

118. Уставни суд је у Одлуци број У 5/98 о признању права конститутивних народа на

цијелој територији Босне и Херцеговине утврдио уставни принцип колективне једнакости, који намеће обавезу ентитетима да не дискриминишу, у првом реду, оне конститутивне народе који су, у стварности, у положају мањине у одговарајућем ентитету. Уставни суд жели да подсјети на то да не постоји само јасна уставна обавеза да се не крше појединачна права на дискриминациони начин већ, такође, и уставна обавеза недискриминације у смислу права група. Упркос територијалној раздиоби Босне и Херцеговине успостављањем два ентитета, ова територијална раздиоба не може да служи као уставна легитимација за етничку доминацију, националну хомогенизацију или право на одржавање ефеката етничког чишћења (види Одлуку Уставног суда број У 5/98-III од 1. јула 2000. године, тачка 61).

119. Уставни суд подсјећа на генералну препоруку Комитета за укидање свих облика расне дискриминације Уједињених нација, сходно којој су, с циљем потпуног поштовања права свих грађана у држави, владе позване „да се обавежу да потпуно имплементирају међународне инструменте за заштиту људских права, а посебно Међународну конвенцију о елиминацији свих облика расне дискриминације. Брига за заштиту права појединаца без дискриминације на расном, етничком или неком другом основу мора да буде одредница политике влада. У складу са чланом 2 Међународне конвенције за елиминацију свих облика расне дискриминације, владе треба да буду посебно осјетљиве у односу на права лица која припадају другим етничким групама, посебно права да живе достојанствено, да се сачувају њихова традиција, култура и да једнако подијеле плодове националне добити и да имају значајну улогу у власти државе чији су грађани“ (Генерална препорука Комитета за укидање свих облика расне дискриминације Уједињених нација са 48. засједања (1996)).

120. Уставни суд ће оцијенити сагласност оспорених законских одредби са чланом II/4 Устава Босне и Херцеговине у вези са чланом 1.1 и чланом 2а) и ц) Међународне конвенције о елиминацији свих облика расне дискриминације из Анекса I на Устав Босне и Херцеговине.

Чл. 1 и 2 Закона о грбу и застави Федерације Босне и Херцеговине

121. Уставни суд сматра да одговор Представничког дома дат на наводе подносиоца захтјева, којим се *de facto* признаје основаност захтјева, не спречава Уставни суд да оцијени усаглашеност оспорених закона са Уставом Босне и Херцеговине.

122. Подносилац захтјева сматра да, иако се «златни љиљан» не може да поистовјети само са бошњачким народом, политички представници хрватског и српског народа нису прихватили «златни љиљан» као свој симбол, те да на тај начин «златни љиљани» у грбу и застави Федерације БиХ симболишу само Бошњаке. С обзиром на то да грб и застава

Федерације БиХ садрже још само историјски симбол хрватског народа са 25 поља црвене и бијеле боје, при чему нису заступљени симболи српског народа и других грађана Босне и Херцеговине, подносилац захтјева сматра да су тиме оспорени чланови предметног закона у несагласности са Уставом Босне и Херцеговине.

123. Уставни суд сматра неспорним да се са симболом «златног љиљана» у постојећем грбу Федерације Босне и Херцеговине идентификују Бошњаци, а са симболом тзв. шаховнице идентификују се Хрвати. Уставни суд, даље, сматра да је легитимно право Бошњака и Хрвата у Федерацији БиХ да законодавним механизмима очувају своју традицију, културу и идентитет, али једнако право мора се дати и Србима, као конститутивном народу, и осталим грађанима Босне и Херцеговине, посебно ако се има у виду да су Уставом Федерације БиХ идентитет конститутивних народа, као и образовање, вјероисповијест, језик, његовање културе, традиције и културно наслеђе, *inter alia*, дефинисани као витални национални интереси конститутивних народа. Такво право у поступку одлучивања о симболима Федерације БиХ није било омогућено Србима, јер им у вријеме доношења оспорених закона Уставом Федерације БиХ није био признат статус конститутивног народа. То је потврдио и Представнички дом у свом одговору на захтјев, што је поновљено и на јавној расправи одржаној пред Уставним судом.

124. С обзиром на значај наведених симбола, Уставни суд сматра да у конкретном случају ови симболи представљају «разликовање, искључивање, ограничавање, односно давање првенства који се заснивају на националном или етничком поријеклу и који имају као сврху или као резултат да наруше или да компромитују признавање, уживање или вршење, под једнаким условима, права човјека и основних слобода на политичком, економском, социјалном и културном пољу или у свакој другој области јавног живота».

125. Уставни суд сматра, имајући у виду принципе наведене у овој одлуци, ослањајући се на наведене принципе из своје одлуке број У 5/98 о конститутивности народа, те наведени политички и временски контекст у ком је законодавац усвојио оспорени закон, да су чл. 1 и 2 Закона о грбу и застави Федерације БиХ дискриминишућег карактера, у супротности са уставним принципом о равноправности конститутивних народа, грађана и Осталих и да у конкретном случају није поштована обавеза *«да се не почини никакво дјело расне дискриминације или не врши никакво дјело расне дискриминације, или не врши расна дискриминација»*, односно *«предузму ефикасне мјере ради поновног разматрања националне и локалне владине политике и измјене, укидања или поништења сваког закона и сваког прописа који има сврху да уведе расну дискриминацију или да је овековјечи тамо гдје она*

постоји» из Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације.

126. С обзиром на наведено, Уставни суд сматра да постојећи застава и грб Федерације БиХ не симболишу све конститутивне народе, грађане и Остале у Федерацији БиХ.

127. Уставни суд закључује да чл. 1 и 2 Закона о грбу и застави Федерације Босне и Херцеговине нису сагласни са чланом II/4 Устава Босне и Херцеговине у вези са чл. 1.1 и 2а) и ц) Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације из Анекса I на Устав Босне и Херцеговине.

Чл. 2 и 3 Уставног закона о застави, грбу и химни Републике Српске

128. Народна скупштина, оспоравајући тврдњу подносиоца захтјева у вези са грбом Републике Српске, указала је на сличности, односно разлике између грба Републике Српске и грба Краљевине Србије, односно садашњег грба Србије, који је идентичан овом претходном. Речено је да је разлика у томе што у штиту грба Србије постоје два златна љиљана којих нема у штиту грба Републике Српске, а да у штиту грба Републике Српске постоји круна на глави орла док такве круне нема на штиту грба Србије. Народна скупштина сматра да, чак и уколико се и прихвати да су грбови Републике Српске и Србије, односно Краљевине Србије исти, то не би требало да буде спорно, јер се поистовјећивање врши на ентитетском, а не на државном нивоу. У вези са химном Републике Српске, Народна скупштина је навела да је постојећи текст химне историјски и застарио докуменат и да разна призивања „Бога“ или „Господа“ тој химни дају више карактер молитве него народне пјесме усмјерене против свих несрба. На јавној расправи Народна скупштина је потврдила да је химна Републике Српске спорна када се говори о њеној „неутралности“, те да евентуално могу да се измијене ријечи, а остави постојећа мелодија.

129. У оспореном члану 2 Уставног закона Републике Српске је наведено: «Грб Републике Српске је грб Немањића представљен двоглавим бијелим орлом са круном изнад главе.» Уставни суд сматра да је неспорна историјска чињеница да се ради о грбу који је симболизовао краљевску кућу Немањића, која је владала Србијом од XII вијека до 1371. године. Краљевина Србија, а и данашња Србија имају грб који се од грба Републике Српске разликује утолико што на грбу Републике Српске у штиту нема два златна љиљана који се налазе на грбу Србије, круна на двоглавом орлу налази се у штиту грба Републике Српске, а на грбу Србије ван штита. Иако, сходно хералдичким тумачењима, грб чини оно што се налази у његовом штиту, неспорно је да се ради о грбовима који имају више идентичних елемената него оних који их разликују и, зато, указују искључиво на културни, историјски

идентитет, те прошлост српског народа. Сходно хералдичким тумачењима, грб и његов власник (онај кога представља) су једно, имају исти идентитет који се тиче прошлости и будућности. Зато је неспорно да постојећи грб Републике Српске представља идентитет само српског народа у Босни и Херцеговини.

130. Уставни суд није убијеђен аргументима Народне скупштине изнесеним у одговору на захтјев и на јавној расправи да сви грађани Републике Српске могу да се идентификују са грбом Републике Српске. Таква тврдња Народне скупштине у одређеној мјери је и контрадикторна са њиховом тврдњом да симболи не могу да буду поништени одлуком суда или извршне власти без улажења у питање идентитета, а да постојећи симболи произилазе из самог назива Република Српска, те с обзиром на то да име Република Српска не може да се промијени, то не може да се учини ни са симболима. Таква тврдња је контрадикторна и са наводом да симболи Републике Српске једино изражавају повезаност српског народа са називом „Република Српска“. То посљедње је Народна скупштина навела у контексту образложења да сви „субнационални ентитети на свијету називају и осмишљавају своје симболе према званичној деноминацији“ гдје су, као примјер, наведени Фламандци и Валонци у Белгији и Баски у Шпанији. На тај начин Народна скупштина имплицира да се ради о „српским“ симболима.

131. У вези са претходним, Уставни суд указује на чињеницу да се, када су у питању симболи Републике Српске, ради о званичним симболима једне територијалне јединице која има статус „ентитета“, који представљају уставну категорију и, као такви, морају да представљају и све грађане Републике Српске којима и сам Устав Републике Српске признаје једнака права. Ти симболи налазе се на свим обиљежјима јавних институција у Републици Српској, у Народној скупштини Републике Српске, на јавним установама итд., дакле, то нису локални симболи једног народа који треба да одражавају културно и историјско наслеђе само тог народа, него се ради о званичним симболима мултинационалног ентитета који, зато, морају и да одражавају такав карактер ентитета. Имајући у виду наведено, Уставни суд сматра да не могу да се прихвате ни аргументи Народне скупштине да се другим конститутивним народима не оспорава право да користе своје симболе у Републици Српској, односно да они слободно истичу своје симболе на вјерским објектима.

132. Уставни суд поново наглашава да не оспорава право српског народа да помоћу симбола Републике Српске сачува своју традицију, историјско наслеђе и културни идентитет, али исто право мора да се да и Бошњацима и Хрватима као конститутивним народима и свим осталим грађанима Босне и Херцеговине, посебно имајући у виду да су

Уставом Републике Српске као витални национални интерес конститутивних народа, *inter alia*, дефинисани идентитет конститутивних народа, образовање, вјероисповијест, језик, његовање културе, традиције и културно наслеђе.

133. Текст данашње химне Републике Српске је написан у вријеме кнеза Милана Обреновића, 1872. године, а постала је званична национална химна Краљевине Србије у вријеме његовог крунисања, када су првобитне ријечи „књаз-Милана, Боже, спаси“ измијењене тако да гласе „краљ Милана, Боже, спаси“. Та химна се употребљавала све до проглашења Краљевине Југославије, што је, такође, неспорна историјска чињеница. Химна садржи стихове којима се велича српски краљ „*Боже, спаси, Боже, храни, српског краља, српски род*“, позива на слогу српског народа „*сложи српску браћу драгу, на свак' дичан славан рад, слога биће пораз врагу а најјачи српству враг, нек' на српској блиста грани братске слоге златан плод*“ и говори о српској краљевини „*краљевину српску брани, пет вековне борбе плод*“. То неспорно указује на то да химна Републике Српске симболише само српски народ у Републици Српској, што је као неспорно прихватила и Народна скупштина.

134. Имајући у виду значај наведених симбола, Уставни суд сматра да у конкретном случају ови симболи представљају «разликовање, искључивање, ограничавање, односно давање првенства који се заснивају на националном или етничком поријеклу и који имају сврху или као резултат да наруше или да компромитују признавање, уживање или вршење, под једнаким условима, права човјека и основних слобода на политичком, економском, социјалном и културном пољу или у свакој другој области јавног живота».

135. Уставни суд сматра, имајући у виду принципе наведене у овој одлуци, ослањајући се на наведене принципе из своје одлуке број *У 5/98* о конститутивности народа, те наведени политички и временски контекст у ком је законодавац усвојио оспорени закон, да су чл. 2 и 3 Уставног закона о застави, грбу и химни Републике Српске дискриминишућег карактера, у супротности са уставним принципом о равноправности конститутивних народа, грађана и Осталих и да у конкретном случају није поштована обавеза «*да се не почини никакво дјело расне дискриминације, или не врши никакво дјело расне дискриминације, или не врши расна дискриминација*», односно «*предузму ефикасне мјере ради поновног разматрања националне и локалне владине политике и измјене, укидања или поништења сваког закона и сваког прописа који има сврху да уведе расну дискриминацију или да је овековјечи тамо гдје она постоји*».

136. Уставни суд закључује да чл. 2 и 3 Уставног закона о застави, грбу и химни

Републике Српске нису сагласни са чланом II/4 Устава Босне и Херцеговине у вези са чл. 1.1 и 2а) и ц) Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације из Анекса I на Устав Босне и Херцеговине.

Члан 2 Закона о употреби заставе, грба и химне Републике Српске

137. Оспореном одредбом члана 2 Закона о употреби заставе, грба и химне Републике Српске прописано је, између осталог, да се заставом, грбом и химном Републике Српске **«представља државност Републике Српске»**.

138. Народна скупштина у вези са овим чланом је навела да опис заставе, грба и химне као „државних обиљежја“ мора да се разумије у смислу „ентитетских обиљежја“ слиједећи успостављене принципе тумачења сходно којима сви правни прописи морају да се тумаче у складу са Уставом Босне и Херцеговине све док је то могуће (Одлука Уставног суда број У 5/98 IV од 19. августа 2000. године).

139. Уставни суд сматра да је неспорно да се наведеном одредбом истиче државност Републике Српске. Уставни суд подсјећа да је амандманима на Устав Републике Српске, који су донесени како би у потпуности био имплементиран принцип конститутивних народа из Одлуке Уставног суда број У 5/98, измијењен члан 1 Устава Републике Српске који је гласио: „Република Српска је држава српског народа и свих њених грађана“ тако да, у једном дијелу, сада гласи: “Република Српска је јединствен и недјелив уставноправни ентитет.“ У надлежности Уставног суда није да оцјењује усклађеност закона са уставима ентитета, али, у контексту овог образложења, сматра да је потребно да се укаже на очигледну неусклађеност оспореног дијела члана 2 Закона о употреби заставе, грба и химне Републике Српске са Уставом Републике Српске.

140. Такође, неспорно је да, сходно члану I/1 Устава Босне и Херцеговине, Босна и Херцеговина наставља «своје правно постојање по међународном праву као држава, са унутрашњом структуром модификованом овим уставом». Члан I/3 Устава Босне и Херцеговине успоставља два ентитета, Федерацију Босне и Херцеговине и Републику Српску, као саставне дијелове државе Босне и Херцеговине. Даље, као што може да се види, нпр., из члана III/2 Устава Босне и Херцеговине, «ентитети имају право да успостављају посебне паралелне односе са сусједним државама, у складу са суверенитетом и територијалним интегритетом Босне и Херцеговине», «сваки ентитет може, такође, да склапа споразуме [...] уз сагласност Парламентарне скупштине», ентитети су подређени суверенитету Босне и Херцеговине. За разлику од савезних држава које чине јединице које се

и саме називају државама, у случају Босне и Херцеговине је јасно да, сходно Уставу Босне и Херцеговине, Република Српска и Федерација БиХ нису «државе», него «ентитети». Чл. I/1 и I/3 Устава Босне и Херцеговине гарантују суверенитет, територијални интегритет, политичку независност и међународни субјективитет држави Босни и Херцеговини.

141. С обзиром на наведено, Уставни суд закључује да члан 2 Закона о употреби заставе, грба и химне Републике Српске, у дијелу у ком је прописано да се заставом, грбом и химном Републике Српске **«представља државност Републике Српске»**, није сагласан са чл. I/1 и I/3 Устава Босне и Херцеговине.

Члан 3 Закона о употреби заставе, грба и химне Републике Српске

142. У члану 3 овог закона прописано је, између осталог, да се симболи Републике Српске употребљавају **«у складу са моралним нормама српског народа»**.

143. Народна скупштина је навела да је израз **„моралне норме српског народа“** употријебљен у уској вези са називом ентитета Република Српска и да је дио исте оне реченице ком се забрањује нарушавање „угледа и дигнитета“. Они сматрају да ријечи „српског народа“ морају да се схвате као „српски грађани“ у духу тумачења у доброј вјери у складу са уобичајеним значењем које се придаје изразима коришћеним у документу, у њиховом контексту и у оквиру њиховог циља у смислу „члана 31 Бечке конвенције о закону о мировним споразумима“.

144. Уставни суд не може да прихвати аргуменат Народне скупштине да ријечи „српски народ“ морају да се схвате као ријечи „српски грађани“ примјењујући начин на који се тумаче одредбе мировних споразума у смислу члана 31 Бечке конвенције. Наиме, у конкретном случају се не ради о мировном споразуму, него о Уставу Републике Српске, чији текст не смије да оставља никакве недоумице када је у питању идентификовање било ког од народа, односно не може да садржи одредбе које могу да буду подложне различитим тумачењима као што је то овдје случај. Даље, Уставни суд сматра неприхватљивим наведено тумачење појма „српски народ“ из истих разлога због којих је Уставни суд прогласио неуставним члан 1 Устава Републике Српске у Дјелимичној одлуци број У 5/98, у ком је било наведено да је Република Српска „држава српског народа“, дајући образложење да *„[...]прописи члана 1 Устава РС, нарочито у вези са другим одредбама као што су прописи о званичном језику из члана 7 Устава РС и члана 28 став 3 који проглашава српску православну цркву српског народа – тиме стварајући уставну формулу идентификације српске 'државе', народа и цркве – стављају српски народ у повлашћени положај који нема*

легитимитет, јер српски народ није нити на нивоу Републике Српске нити на нивоу Босне и Херцеговине у фактичком положају угрожене мањине која мора да очува своје постојање. Привилеговани положај српског народа, сходно члану 1, стога, крши изричито означавање конститутивних народа из Устава БиХ као што је истакнуто горе, у ставу 52».

145. Имајући у виду значај наведених симбола, Уставни суд сматра да у конкретном случају истицање да се ти симболи употребљавају **«у складу са моралним нормама српског народа»**, без помињања других конститутивних народа, грађана и Осталих, представља «разликовање, искључивање, ограничавање, односно давање првенства који се заснивају на националном или етничком поријеклу и који имају сврху или као резултат да наруше или да компромитују признавање, уживање или вршење, под једнаким условима, права човјека и основних слобода на политичком, економском, социјалном и културном пољу или у свакој другој области јавног живота».

146. Уставни суд сматра, имајући у виду принципе наведене у овој одлуци, ослањајући се на наведене принципе из своје Одлуке број У 5/98 о конститутивности народа, те наведени политички и временски контекст у ком је законодавац усвојио оспорени закон, да је члан 3 Уставног закона о застави, грбу и химни Републике Српске дискриминишућег карактера, у супротности са уставним принципом о равноправности конститутивних народа, грађана и Осталих и да у конкретном случају није поштована обавеза *«да се не почини никакво дјело расне дискриминације или не врши никакво дјело расне дискриминације, или не врши расна дискриминација»*, односно *«предузму ефикасне мјере ради поновног разматрања националне и локалне владине политике и измјене, укидања или поништења сваког закона и сваког прописа који има сврху да уведе расну дискриминацију или да је овековјечи тамо гдје она постоји»*.

147. Уставни суд закључује да члан 3 Закона о употреби заставе, грба и химне Републике Српске, у дијелу у ком је прописано да се симболи Републике Српске употребљавају *«у складу са моралним нормама српског народа»*, није сагласан са чланом II/4 Устава Босне и Херцеговине у вези са чл. 1.1 и 2а) и ц) Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације из Анекса I на Устав Босне и Херцеговине.

Остали наводи

148. С обзиром на закључак Уставног суда у вези са повредом члана II/4 Устава Босне и Херцеговине у вези са чл. 1/1 и 2а) и ц) Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације из Анекса I на Устав Босне и Херцеговине, Уставни суд сматра да није

неопходно да разматра остале наводе из захтјева.

VIII. Закључак

149. Уставни суд сматра, имајући у виду принципе наведене у овој одлуци, ослањајући се на наведене принципе из своје Одлуке број У 5/98 о конститутивности народа, те наведени политички и временски контекст у ком су донесени оспорени закони Федерације БиХ и Републике Српске, да су оспорене одредбе дискриминишућег карактера, у супротности са уставним принципом о равноправности конститутивних народа, грађана и Осталих и да у конкретном случају није поштована обавеза *«да се не почини никакво дјело расне дискриминације или не врши никакво дјело расне дискриминације, или не врши расна дискриминација»*, односно *«предузму ефикасне мјере ради поновног разматрања националне и локалне владине политике и измјене, укидања или поништења сваког закона и сваког прописа који има сврху да уведе расну дискриминацију или да је овековјечи тамо гдје она постоји»* из Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације.

150. Уставни суд сматра да је легитимно право бошњачког и хрватског народа у Федерацији Босне и Херцеговине, односно српског народа у Републици Српској, да помоћу законодавних механизма очувају своју традицију, културу и идентитет, али једнако право мора да се да српском народу у Федерацији БиХ, односно бошњачком и хрватском народу у Републици Српској, као и осталим грађанима Босне и Херцеговине. Уставни суд не може да прихвати као рационално и оправдано да било који од конститутивних народа има привилегован положај у очувању традиције, културе и идентитета, имајући у виду чињеницу да сва три конститутивна народа и остали грађани Босне и Херцеговине своја права и обавезе остварују на једнак начин, како је то предвиђено Уставом Босне и Херцеговине и уставима ентитета. Такође је изузетно важна чињеница да су идентитет конститутивних народа, као и образовање, вјероисповијест, језик, његовање културе, традиције и културно наслеђе у Уставу Федерације БиХ и Републике Српске дефинисани као витални национални интереси конститутивних народа.

151. На основу члана 61 ст. 1 и 2, члана 62 и члана 63 ст. 2, 3 и 4 Правила Уставног суда, Уставни суд је одлучио као у диспозитиву ове одлуке.

152. Сходно члану VI/4 Устава Босне и Херцеговине, одлуке Уставног суда су коначне и обавезујуће.

Предсједник

Уставног суда Босне и Херцеговине

Мато Гадић